

Magisterská práce na téma:

***„Stvoření člověka,
úděl a úkol člověka“.***

*„ The creation of man,
the deal and the commission of man“.*

**Magisterská práce na katedře učitelství, psána pod vedením Th.Dr. Petra Melmuka, Th.D.,
na téma: „Stvoření člověka, úděl a úkol člověka“.**

Jméno a příjmení: Anna Kocichová

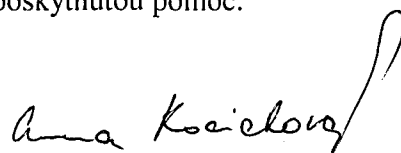
Studium: denní

Ročník: V.

Školní rok: 2005/2006

Studijní obor: Učitelství náboženství, filosofie a etiky

Prohlašuji, že jsem na diplomové práci pracovala samostatně, pouze za odborného vedení Th.Dr. Petra Melmuka, Th.D., kterému touto cestou děkuji za poskytnutou pomoc.

A handwritten signature in black ink, reading "Anna Kocichová". The signature is written in a cursive style with a large, looping flourish at the end.

Anna Kocichová

I. Uvedení do tématu a jeho zařazení do širších souvislostí

Tématem této práce je *stvoření člověka, úděl a úkol člověka*. Stvoření člověka tak, jak jej můžeme sledovat v prvních dvou kapitolách knihy Genesis, stojící na samotném počátku Starého Zákona. Zaměřila jsem se na biblický text, biblické myšlenky, které nejsou žádnému Evropanovi úplně cizí. Vždyť už od dávných dob spoluformovala biblická vzdělanost (společně s řeckou) naši kulturu, naše tradice a myšlenky. Svou práci jsem pojala převážně z křesťanského hlediska, ale také jsem se snažila nalézt jisté podobnosti a souvislosti daného tématu s tradicí židovskou, s tradicí staroorientální, s názory významných osobností...

Kde se člověk vzal, co je zač, co tady vlastně dělá a kam směřuje? Je člověk ve svém nynějším stavu ukončenou a hotovou bytostí? Jaký je smysl lidského života, jakou cenu a význam má lidská existence a v čem spočívá úděl celého bytí? Jak je konstituován vztah muže a ženy, a také jejich vztah k Bohu a celému stvoření?...

Tyto základní metafyzické otázky nechť vyvstávají před každým z nás, neboť:

*„Lidstvo umírá a riskuje, že se velice snadno a rychle samo vyhubí nebo zničí právě z toho důvodu, že postrádá dostatečné poznání prvotních a mezních otázek jež se ho přímo týkají“!*¹

V této práci se zabývám příběhem o stvoření z 1.kapitoly knihy Genesis, který je součástí vyprávění o tom, jak Bůh v průběhu šesti dnů stvořil vše. Stvořil světlo, den i noc, nebe i zemi, moře, slunce, měsíc i hvězdy, všechny byliny i ovocné stromy, rozmanité druhy živočichů a zemské zvěře, dobytek, plazy, a také všelijaké netvory a okřídlené létavce. Nakonec stvořil člověka: *„I stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu Božímu stvořil jej, muže a ženu stvořil je“.* (Gn 1, 27)

Sedmého dne Bůh odpočíval a tento den posvětil, neboť v něm přestal konat všecko své tvořitelské dílo.

Biblické vyprávění pokračuje takto: „V den, kdy Hospodin Bůh učinil zemi a nebe, nebylo na zemi ještě žádné polní křovisko ani nevzcházela žádná polní bylina, neboť Hospodin Bůh nezavlažoval zemi deštěm a nebylo člověka, který by zemi obdělával. Jen záplava vystupovala

¹ Tresmontant, C. *Otázky naší doby. Filosoficko-teologický slovník*. Přel. J.Mlejnek. Brno: Barrister & Principal 2004, s. 157.

ze země a napájela celý zemský povrch“. (Gn 2, 4-6)

Ačkoliv už vše bylo stvořeno, nebylo na zemi života. Vše bylo stvořeno ve své nejvznešenější podstatě, ale chyběl zde oživující princip. O něm se dočteme ve druhé zprávě o stvoření člověka, kterou se budu zabývat, a která navazuje na předchozí vyprávění. Je již součástí 2.kapitoly knihy Genesis a píše se v ní toto: „*Tu zformoval Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem (živou duší)*“. (Gn 2, 7)

Biblické vyprávění dále popisuje, jak Bůh vystavěl zahradu v Edenu (v ráji rozkoše) a uvedl tam člověka, aby ji obdělával a střežil. „Úkolem člověka je vzdělávat a střežit ráj, zahradu potěšení. Slůvko „vzdělávat“ odpovídá dosti přesně latinskému *colo*, od něhož je odvozena jak kultura, tak agrikultura. Ráj se samozřejmě vzdělává láskou a střeží bdělou sebekázní. Vzdělávat láskou znamená vzdělávat nikoli nejdříve pro sebeale nejdříve pro toho, koho miluji. A střežit znamená jistě střežit nejdříve sebe, nikoli toho druhého, abych ten rajský vztah, vzdělávaný láskou, nerozrušil svou svévolí. ...A jestliže člověk ráj nevzdělává a nestřeží, ztrácí se mu. Když se v něm začne bavit s hadem, tak mu ráj zmizí pod nohama...“.²

...Z Edenu vychází řeka, aby napájela zahradu a odtud se dál rozděluje ve čtyři hlavní proudy... Hospodin tam dal vyrůst všelijakému stromoví žádoucímu na pohled, s ovocem dobrým k jídlu, také stromu života a stromu poznání dobrého a zlého.

A přikázal Hospodin Bůh člověku: „Z každého stromu zahrady smíš jíst. Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez! V den, kdy bys z něho pojezl, propadneš smrti“. (Gn 2, 16-17)³
Následuje příběh o stvoření ženy z mužova žebra a je to třetí a poslední příběh o stvoření, kterému se chci věnovat. Pro nás jsou stěžejní tyto verše: „*Tu uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žebber a uzavřel to místo masem. A vytvořil Hospodin Bůh z žebra, které vzal z člověka, ženu, a přivedl ji k němu*“. (Gn 2, 21-22)

² Heller, Jan. *Člověk – pastýř stvoření*. Praha: Pastorační středisko, 2002, s. 12.

³ Sad je plný ovocných stromů, ale „uprostřed zahrady“ je strom patřící Pravdě, pro člověka je to „tabu“. Tím je řečeno, že Pravdy, jejího zjevovatelského tajemství se nesmíš chtít zmocnit. Tvá svoboda je v tom, že můžeš užívat toho, co ti Pravda nabízí a vymezuje. Musíš však vědět, že ty patříš Pravdě, a ne Ona tobě. Ne ty Ji máš, ale Ona tě má. Musíš být k dispozici Pravdě a ne jí nasadit ohlávku ideologie, rádobysvobody, politické svévole. Není dovoleno Pravdu zpředmětřit, „zpolitikařit“, znáboženštit nebo zideovat. Nemáme Pravdu, Pravda má nás, vlastní nás!

Všichni si uvědomujeme, že stvoření člověka tak jak je popsáno v Bibli, v mnohém neodpovídá výsledkům vědeckého bádání. Srovnávání biblických antropologických představ s poznatky přírodovědy ovšem není namístě. Biblické texty vznikly mnohem dřív než věda a vycházejí z odlišného pohledu na svět a na člověka. Navíc přírodověda se zaměřuje na otázku vývoje v čase a na jeho přesný popis, zatímco Bibli nejde ani tak o to, popsat jak člověk vznikl, ale o to, v čem spočívá jeho lidství. Empirické vědy se zabývají minulostí a přítomností, kdežto teologie nás seznamuje s mezní finalitou, konečným cílem a určením. Bible si klade otázku, proč byl člověk stvořen a jaký je vůbec smysl lidského života.

A právě odpovědět na otázku - jaký je dle biblických textů důvod, smysl a cíl stvoření člověka, muže a ženy, jak je konstituován jejich vzájemný vztah, ale také jejich vztah k Bohu a celému stvoření - je hlavním cílem této práce.

Mimochodem konflikt mezi vědou a vírou je dnes již překonaným problémem 19.stol., a proto by v této oblasti mělo docházet ke vzájemnému obohacování a ne ke svárům. Stvoření, jež se uskutečňuje a naplňuje už po nějakých 18 miliard let, jsme mohli poznat právě díky empirickým vědám:

Na samotném počátku, v prvních okamžicích dějin vesmíru, jak zjistili astrofyzikové, bylo světlo, záření neboli zrníčka energie (kvantové). Později se z této prvopočáteční energie vytvářejí stále složitější a složitější systémy. Nejprve atom vodíku, potom stále složitější fyzikální sloučeniny. Geneze hmoty, utváření fyzikálních složenin, však není neomezená. Zastavila se u zhruba stovky druhů atomů, s nimiž se můžeme seznámit v kterékoli příručce fyziky.

Pak na tmavých planetách započíná se skladba mezi atomy, geneze molekul, makromolekul a molekul obřích, jež jsou tvořeny z makromolekul, a jež nesou a předávají genetickou informaci. Ani tato geneze molekulární hmoty není neomezená. Uzavírá se vytvořením, „vynalezením“ několika základních molekul, jež tvoří součást skladby oněch obřích molekul a vznikem nějakých dvaceti aminokyselin, jež tvoří součást nespočetných proteinů, a ještě několika dalších ⁴.

⁴ Dvacet aminokyselin vzniklo, bylo vytvořeno proto, aby sloužily jako prvky či písmena abecedy při tvorbě obřích molekul zvaných proteiny. Všechny proteiny u všech živých jsoucenců jsou po tři a půl miliardy let psány pomocí oněch dvaceti aminokyselin, stejně jako jsou všechny knihy francouzské literatury napsány pomocí o něco víc než

Na evoluci molekulární navázala evoluce biologická. Neboli ve chvíli, kdy jsou vytvořeny obří molekuly, v nichž jsou fyzicky zapsány instrukce, programy potřebné ke skladbě živých bytostí, započínají se přírodní dějiny druhů (zhruba před třemi a půl miliardami let).

K vytvoření každého nového biologického systému, který nikdy předtím neexistoval, je zapotřebí „nový díl“, „nová kapitola“, nové informace, nové instrukce. Genetická informace tedy v průběhu času roste. Pro přírodní dějiny živých druhů je charakteristické vznikání stále složitějších biologických systému, rozvoj nervové soustavy a souběžně se zdokonalováním nervové soustavy a utvářením stále objemnějšího mozku i růst psychiky. Vše směřuje od jednoduchého ke složitému, od jednobuněčných mikroorganismů až po člověka...

Mezi jednotlivými druhy živých bytostí existují genetické vazby. Nikdo z vědců si nemyslí, že nynější člověk pochází ze současných opů. Uvažují však, že vzhledem k anatomické, fyziologické a především biochemické a genetické příbuznosti museli mít současný člověk a současní velcí opi v minulosti společný původ. Přírodní dějiny neboli vědecká evoluční teorie ⁵, a zde se budeme držet teorie biologické evoluce, nám říká, že všechny zoologické skupiny a druhy živých bytostí se objevují v určitém pořadí. Stejně tak nervová soustava, hormonální systém, kostra, soustavy tvořené krevním oběhem, a vůbec všechny systémy, kterými se zabývají anatomové a fyziologové, mají svůj věk. Objevily se v určitém okamžiku přírodních dějin, můžeme určit datum jejich vzniku. Tak například abychom pochopili ruku současného člověka, je třeba se vrátit minimálně do období plazů. Ještě dál do minulosti, do dějin genetické zprávy se musíme vypravit také při pokusu o vysvětlení toho, když se u dítěte v průběhu jeho prenatálního vývoje objeví něco, co se podobá rybím žábřám...

dvaceti písmen abecedy. Pro vytváření obřích molekul, které uvnitř jádra každé z naší buněk i buněk všech živých organismů nesou genetické zprávy, byly „vynalezeny“ či zkomponovány čtyři molekuly: adenin, tymin, guanin a cytosin. Označujeme je jako A, T, G a C. S jejich složením se můžeme blíže seznámit ve všech příručkách biologie a biochemie. Genetické zprávy všech živých jsoucen, počínaje tím nejjednodušším, tvořeným jednou jedinou buňkou, až k tomu, které se objevilo jako poslední, k člověku, jsou už po víc než tři miliardy let vytvářeny pomocí stále stejného lingvistického systému a abecedy složené ze čtyř prvků, které se vždy po třech vzájemně mezi sebou kombinují. - Tresmontant, C. *Otázky naší doby*. Filosoficko-teologický slovník. Přel. J.Mlejnek. Praha: Barrister & Principal 2004, s. 395.

⁵ Slovo evoluce, které používáme už prakticky dvě století pro označení přírodních dějin živých druhů, přírodních dějin hmoty a dějin samotného vesmíru, pochází z latinského slova *evolvere*, rozvinout. Toto slovo nebylo zvoleno zrovna nejlépe, neboť označuje rozvinutí něčeho, co existovalo předtím. Přitom právě slovem evoluce, biologická, fyzická či kosmická, chceme označit vznik novostí, jež nikdy předtím neexistovaly.

Evoluční vědecká teorie se na počátku 19. století objevila díky Lamarckovi (Jean-Baptiste Pierre Antoine de Monet, rytíř z Lamarcu) nejprve v biologii. V polovině 19. století s ní znovu přišel Darwin. Nesouvisí však výlučně s biologií. Fyzikové na počátku 20. století postupně objevili, že existují rovněž dějiny a vývoj hmoty, postupná kompozice hmoty. To si v 19. století nedokázal ještě skoro nikdo představit. Ani o vývoji vesmíru, o jeho dějinách a genezi.⁶

V celých dějinách vesmíru existuje „zákon střídání, mezer“: genezi fyzikální hmoty střídá geneze neboli utváření základních molekul, po které následují přírodní dějiny druhů. Tento zákon střídání se potvrzuje i v dějinách živých jsoucen. Po období rozvoje, rozkvětu a specializace velké zoologické skupiny stagnují, později u nich nastupuje období úpadku a nakonec vyhasínají a mizí. Zanechávají tu po sobě živé relikty, které už nemají vývojovou budoucnost. Tak zmizeli velcí ještěři z druhohor, kteří vládli planetě před několika sty miliony let a po nichž tu zůstaly relikty v podobě ještěrek...

V dějinách geneze člověka pozorujeme stejný jev. Různé typy předchůdců člověka následovaly po sobě v průběhu vývoje, na jehož konci stojí moderní člověk, jinými slovy, my sami. Lidské dějiny se tak v určitém ohledu řídí stejnými zákonitostmi jako dějiny přírodní.

⁶ Do té doby převládal názor, že vesmír je nevyčerpatelný. Je věčný nejen do minulosti, ale rovněž do budoucnosti. Nestvořená hmota věčně vytváří světy a věčně obnovuje vše, co se v nich objevuje, tj. život. Tímto způsobem chápali vesmír nejstarší řečtí filosofové a stejné prvky myšlení nalezneme i v mytologii starověké Indie. Ale i novodobí filosofové, jako např. Engels či Nietzsche, ještě na konci 19. století obhajovali teorii, že vesmír nikdy nezapočal a nikdy také neskončí, přestože v tu dobu již docházelo k význačným kosmologickým objevům, které tuto teorii vyvracejí. Objevy učiněné v 19. století jsou spojeny se jmény Carnota a Claudia a vyvolaly bouři protestů nejen mezi fyziky a filosofy...Souvisí s faktem, že slunce je masa vodíku proměňujícího se neustále a nezvratně na hélium, s čímž je spojena určitá ztráta hmoty a energie vysílané do prostoru ve formě zrněk energie, která mladý Albert Einstein označil pojmem Lichtquanten, světelná kvanta, a která nezýváme fotony. Až jednou zásoby vodíku budou vyčerpány, slunce vyhasne. A jestliže není slunce věčné do budoucna, není věčné ani do minulosti. Stejná úvaha je pak přenesena i na zhruba sto miliard hvězd, které tvoří naší galaxii. A konečně můžeme analogicky uvažovat o souboru všech galaxií, jinými slovy o celém vesmíru. Další objevy, které dospívají k myšlence, že vesmír se opotřebovává, nevyčerpitelně stárne a nezvratným způsobem degraduje, byly učiněny v roce 1928. Vědci Hubbleus a Humason tehdy zjistili, že galaxie, kterých je ve vesmíru na miliardy, se od sebe vzdalují rychlostí přímo úměrnou jejich vzájemné vzdálenosti. Vzdalují se podobně jako molekuly rozpínajícího se plynu nebo jako rozptylující se včelí roj. A myšlenka expanze vesmíru nás velice snadno přivádí k myšlence počátku vesmíru...

„Otázka, která nyní vyvstává, a dokonce se vnucuje, spočívá v tom, jsou-li dějiny stvoření, které jsme během 20. století postupně objevili, ukončené, nebo neukončené. Dějiny stvoření hmoty, již se zabývají fyzikové, patrně ukončeny jsou. Dějiny utváření či skladby základních molekul užívaných už téměř čtyři miliardy let k zapisování zpráv, které vše směřují ke stavbě nových biologických systémů, jsou patrně rovněž završeny. A máme-li věřit význačným biologům a zoologům jako P.-P. Grassé, dospěly ke svému cíli i dějiny „vynalézání“ a stavby základních biologických systémů a velkých zoologických skupin. Je však již završeno stvoření člověka...? Lidstvo dnes, na konci 20. století, právě objevilo dějiny minulého stvoření v trvání zhruba dvaceti miliard let. Právě jejich prostřednictvím může také odhalit smysl a obecný směr dějin minulého stvoření. Už toto je hodně. Ale pochopitelně a samozřejmě nemůže na základě zkoumání dějin minulého stvoření odhalit nebo vytušit stvoření, které má přijít, natož aby mohlo objevit konečný cíl stvoření. Jedině Stvořitel, jenž pracuje až po dnešní den, nás může seznámit, bude-li to jeho vůle, s konečným cílem stvoření.“⁷

Proto zanechme již oblast vědy a vědeckých teorií a vraťme se k teologii, k biblickému poselství, k biblickým zprávám o stvoření člověka, které jsou hlavním tématem této práce!

V době dávné se věřilo, že pravda o původu člověka a světa vůbec byla dána lidem přímo od Boha. Hovoří se o zjevení, které dal Bůh prvním lidem, kteří na světě existovali. To se tradovalo z generace na generaci, až bylo nakonec zapsáno izraelským lidem. Dnes je však jasné, že tato myšlenka byla pouhým výplodem lidské fantazie. Pravděpodobně měla zvýšit autoritu Písma. Kdyby byla pravdivá, poukazovala by na to, že boží zjevení je nedokonalé. A to právě z toho důvodu, že odporuje moderním přírodovědeckým poznatkům.⁸

Musíme si uvědomit, že Bible byla napsána pouhými smrtelníky, lidmi jako jsme my sami. Možná, že se jim dostalo jakéhosi božího zjevení. O tom ale my nemůžeme nic říct, poněvadž

⁷ Tresmontant, C. *Otázky naší doby*. Filosoficko-teologický slovník. Přel. J. Mlejnek. Praha: Barrister & Principal 2004, s. 397, 399.

⁸ „Bible počítá mezi prvním člověkem - Adamem a Kristem s periodou asi čtyř tisíc roků. Dnes je přinejmenším nutno počítat jen se stářím Země asi s dvěma miliardami let“. - Hochmann, F. *Na počátku. Biblická odpověď na otázku po začátku*. 2. vyd. Praha: Česká katolická charita, Praha 1989, s. 29.

lidská zkušenost je jedinečná a nepopsatelná. Co však můžeme říct jistě, je to, že co se nám jednotliví bibličtí autoři snaží o stvoření člověka vypovědět, vzniklo na základě jejich víry a vlastních vědomostí, odpovídajících úrovni dané doby. Ty na tehdejší podmínky projevují vysokou myšlenkovou úroveň, a nejsou tak naivní jak by někomu mohly připadat.

Dříve než Bůh stvořil člověka, stvořil svět se vším co je v něm. Stvořil světlo, oblohu, zemi s jejím rostlinstvem, moře, hvězdy, čas, ptáky ve vzduchu a ryby ve vodě. Až úplně nakonec se Bůh rozhodl stvořit člověka... Cožpak tento fakt, že biblický člověk je stvořen až nakonec, neodpovídá evolučnímu chápání dějin?

Metoda zpracování tématu spočívá zvláště v exegetické práci s vlastní textovou jednotkou a ve vzájemném srovnání co nejrozmanitějších příspěvků, které se k tématu stvoření člověka nějakým způsobem vztahují. Jde mi o jednoduchý a srozumitelný výklad, který nepředpokládá žádné předběžné znalosti a schopnosti. Jde mi o to, aby i laický čtenář byl na základě této práce schopen proniknout do biblických představ o člověku, jeho místě ve společnosti a ve světě. Aby došlo k odstranění předsudků a myšlenkových zkratů a bylo odhaleno ono poselství biblických textů, které má co říct i dnešnímu člověku.

Na závěr úvodu mám zde několik výzev:

Abychom nepodceňovali myšlení druhých lidí, byť by bylo jakkoliv staré, či by působilo sebevíc primitivně!

Abychom nebyli jen pasivními příjemci toho co je nám předkládáno, ale snažili se hledat skrytý smysl věcí, hledat Pravdu!

Abychom se neopírali o argumenty většiny! Neboť při velkých převratech v kosmologii, ve fyzice, v biologii či medicíně měla zcela nepatrná a často také pronásledovaná menšina pravdu proti převládající většině. Většina, to je velký počet. Jak říká Písmo: „Nebudeš se skrývat za velkým počtem, za množstvím, za většinou, abys konal zlo“ (Ex 23,2). Jeden jediný člověk může mít pravdu proti všem!

Abychom byli tvory permanentního údivu, neboť člověk nevzplálý údivem je stále ještě jen čtvernožcem!

Apoštol Pavel charakterizoval posvátné biblické knihy takto: „*Všecko, co je tam psáno, bylo napsáno k našemu poučení, abychom z trpělivosti a z povzbuzení, které nám dává Písmo, čerpali naději*“ (Řím 15,4).

II. Co je člověk? Kdo jsme?...

Dříve než se budeme zabývat samotným stvořením člověka, zodpovězme si alespoň stručně tyto základní otázky: „Co je člověk?“, „Kdo jsme?“ ...

„Každé „je“ ve smyslu „existuje“, ať jde o člověka či o cokoli mimo něj, je biblické noetice čiré novum, něco, nad čím je třeba žasnout! Je to to, co je vyrváno Nicotě a Ne-smyslu, to, co Pravda na Zmaru vyvzdorovala!“⁹

„Co je člověk, že na něho pamatuješ,
syn člověka, že se ho ujímáš?
Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu,
korunuješ ho slávou a důstojností.
Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou,
všechno pod nohy mu kladeš:
všechny brav a skot a také polní zvířata
a ptactvo nebeské a mořské ryby,
i netvora, který se prohání po mořských stezkách...“ (Žalm 8, 5-9).

* Tělesná stránka člověka

Z chemického či neurofyziologického hlediska není popis člověka dnes už žádná potíž. Člověk je živý organismus, tvořen množstvím chemických prvků. Do hry vstupuje uhlík, vodík, kyslík, dusík, síra, fosfor, chlór, vápník, hořčík a řada dalších, některé z nich jen v nepatrném, množství. Každá živá bytost je uspořádaným systémem, v němž jsou všechny uvedené chemické prvky integrovány v jednotě struktury. Mrtvola není jednota. Jde o „hromádku prvků“, které se odpojují, oddělují se od sebe a rozkládají se.

⁹ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann & synové 1996, s. 107.

Jen pro zajímavost, člověk je stejného materiálu jako hvězdy. Vždyť kde jinde než v jádrech samotných hvězd započala se syntéza neboli skladba toho, co fyzika nazývá hmotou. Hvězdy si můžeme představit jako jisté laboratoře, v nichž probíhá syntéza hmoty, ve smyslu fyzikální látky tvořené atomy. Kdyby nebylo hvězd, neobjevil by se ani nejjednodušší atom vodíku, ani další složitější fyzikální sloučeniny a systémy. Zatím nejsložitějším nám známým systémem v celém vesmíru je lidský mozek...

Atomy jednotlivých chemických prvků vytvářejí molekuly. Popis těchto molekul nalezneme v každé příručce biochemie. Molekuly velké či malé, tlusté či tenké. Každá je jiná, každá má svou strukturu, stavbu, sobě vlastní složení. Molekuly jsou pak základním stavebním kamenem pro tvorbu buněk. Jen ve svém mozku má člověk až dvě stě miliard nervových buněk nazývaných neurony, z nichž každý obsahuje tisíce vazeb a propojení. Neurony jsou vysoce složité fyzikální, biochemické a biologické systémy. Vyměňují, předávají zprávy, informace, které jsou molekulami. Celkový počet buněk u člověka pak dosahuje desítek tisíc miliard. Všechny tyto buňky pocházejí z jedné jediné buňky základní, z mateřského vajíčka, které přijalo a integrovalo zprávu, obsaženou v jádru hlavičky spermatozoidu. Při početí, při oplodnění vajíčka, je jedna genetická zpráva předána druhé genetické zprávě a obě dohromady vzájemnou kombinací vytvoří jednu genetickou zprávu obsahující všechny informace a instrukce potřebné k tomu, aby v průběhu několika měsíců vytvořily nový, živý organismus. Informace je tedy prvotní! Informace je tím, co uděluje tvar, formu, strukturu!

Člověk je souborem buněk, je integrovanou hmotou. Přičemž všechny atomy a molekuly se v miliardách buněk lidského těla nepřetržitě vyměňují a obnovují. Nepřetržitě jedny atomy vstupují dovnitř a druhé vystupují ven. Nejde o systém statický, ale přímo o molekulární vír. Takže i když nějaký starý pán si je pevně vědom toho, že je stále týž, že je to stále on, kdo si kdysi před devadesáti lety hrál s míčem nebo cvrnkal kuličky, není již v jeho těle jediná buňka z té doby... Činnost miliardy buněk, které se v nás právě v tuto chvíli obnovují a které nás tvoří, si neuvědomujeme.

Z anatomického či biologického hlediska je rozbor člověka dnes už též znám. Lidské tělo si všichni dokážeme představit a zhruba víme jak funguje:

„Obyčejná velikost jeho obnáší 5-6 stěvíců. Těla lidského sklad spočívá na základě kostí, ježto nazýváme kostru. Kostí jest v lidské kostře 248 a každá uzpůsobena jest, že dokonale vyplňuje svůj účel. Na tomto stroji-kostním uspořádána jest ostatní látka tělesní nalézajíc v něm podporu svou. Veliká část měkké látky tělesní činí tak nazvaná vlákna svalová - svaly.... Celý povrch těla protkán jest útlými vlákny, jež jmenujeme čivami a která spojena jsou s mozkiem a míchou slouží k tomu, aby jednak přinášela duši zprávy od smyslů, jednak vůli duše naší sdělovala svalům... Celé tělo nevyjímajíc ani kostí, probíhá krev v rourách na svých koncích nad pomyslení útlých. Ústroje, jimiž se krev skrze celé tělo prohání - čímž se tomuto potřebná k jeho zachování potrava i vzduch přináší - leží uvnitř dutiny prsní. Tato oddělena jest od spodnější částí příční blánou, bránicí. Pravá zas strana prsní dutiny oddělena jest od levé tenkou kožkou, která dozadu na dvě strany se dělí, a tak poskytuje jícnu průchod do žaludku. V levé dutině leží srdce a levé plicní křídlo, druhou stranu naplňuje docela pravé plicní křídlo. Srdce skládajíc se z masitých vláken, jako silná pumpa žene krev do rozličných průtoků v těle. Jest pak srdce rozděleno na dvě a každý z těchto oddílů opět má dvě dutiny, z nichž jedna nazývá se síní a druhá komorou. Stažení se levé komory, žene se krev troubami, tepny zvanými, do všech dílů těla a pak zase shromažďuje se v žilách (vratních) do pravé srdeční síně, odtud přichází do pravé komory. Z pravé komory vedou zase tepny krev do plic a z plic do levé síně, odtud přichází do levé komory, z které prvotně byla vyšla. Každé sevření srdce a pohánění tak krve, nazývá se tepáním čili žilobitím (puls)...

Že všechny údové jeho tak jsou uspořádání, že volně jeden druhému slouží a že jsou všichni člověku aneb ku potřebě, aneb ku pohodlí, aneb k okrase...

Pozorujme jen oko lidské...! Pojímání podob a barev předmětů děje se prostřednictvím oka. Oko jest prozračná koule, na před všude zatemněná, vyjma zřetelnici či panenku, kudy předměty vnikají. Za koulí, naproti tomuto otvoru, leží kožka síťová (sítnice), na níž se předměty jako v nějakém zrcadle ukazují, když byly dříve zmenšeny čočkou, která leží mezi sítnicí a panenkou. Sítnice v podobě čivy vzadu do mozku se prodlužuje, ono jest okrouhlé a duté, by tak všechny jakkoliv veliké věci mohly do něho spadati a jejich obraz v něm se mohl vytisknouti. Poněvadž oko jest úd velmi citlivý a nedůtklivý, protož velmi prozřetelně připravil mu Stvořitel komůrku v tvrdé kosti hlavy, a opatřil je mocnými chránidly, aby od porušení zachováno bylo. Proto přidal

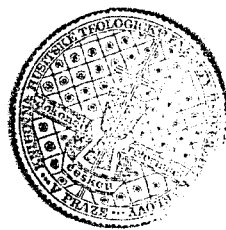
k oku Stvořitel víčka, aby člověk oko přikrytí a před jakýmkoliv úrazem uchrániti mohl. Víčka ta chloupky ozbrojil, by oči před padajícím prachem hájili. Nad to ještě obočí přidal, aby ostrý pot, z čela se prýšticí, tomu tak vzácnému údu nemohl uškoditi...

*Človče, koř se a děkuj svému Tvůrci, že tělo tak moudře, tak dokonale utvořil, avšak měj se na pozoru, abys toto výtečné dílo Boží neporušil, protože tělesných údů svých vždy jen ke cti a chvále Boží a jen k tomu cíli užívěj, k jakému ti byly dány!*¹⁰

Tímto jsme se jen letmo dotkli popisu lidského těla, jeho stavby a toho jak funguje. Pozastavme se ještě na chvíli nad textem Šalamounovy Velepísně ze Starého Zákona, neboť je jistě jedním z nejkrásnějších vyjádření o kráse lidského těla:

*„Můj milý je běloskvoucí i červený, významnější nad tisíce jiných.
Jeho hlava je třpytivé zlato ryzí, jeho kadeře jsou trsy palmových plodů, černé jako havran.
Jeho oči jsou jako holubi nad potůčky vod, v mléce se koupou,
podobné vsazeným drahokamům.
Jeho líce jsou balzámový záhon, schránky kořených vůní,
jeho rty jsou lilie, z nichž kane tekutá myrha.
Jeho ruce jsou válce zlaté taršíšem posázené,
jeho břicho je mistrné dílo ze slonoviny safíry vykládané.
Jeho stehna jsou sloupy z bílého mramoru, spočívající na patkách z ryzího zlata.
Vzhled má jak Libanón, je ztepilý jak cedr.
Patro jeho úst je přeslaské, on sám je přežádoucí skvost.
Takový je můj milý, takový je můj přítel, jeruzalémské dcery.“ (Pís 6, 10-16)*

¹⁰ Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s. 22.



Podobně obdivuje muž tělo své ženy:

*„Jak jsi krásná, přítelkyně moje, jak jsi krásná,
oči tvé jsou holubice pod závojem,
vlasy tvé jsou jak stáda koz, které se hrnou z Gileádu.
Zuby tvé jsou jako stádo ovcí před stříháním, jež z brodiště vystupují,
a každá z nich vrhne po dvou, žádná z nich neplodná nezůstane.
Jako karmínová šňůrka jsou tvé rty, ústa tvá půvabu plná.
Jako rozpuklé granátové jablko jsou tvoje skráně pod závojem.
Tvé hrdlo je jak Davidova věž, z vrstev kamene zbudovaná,
tisíc na ní zavěšeno štítů, samých pavéz bohatýrů.
Dva prsy tvé jsou jak dva koloušci, dvojčátka gazelí, která se v liliích pasou.
Než zavane den a stíny dají se v běh, vydám se k myrhové hoře, k pahorku kadidlovému.
Celá jsi krásná přítelkyně moje, poskvrny na tobě není.“ (Pís 4, 1-7)*

Na závěr tohoto „zamyšlení se nad lidským tělem“ můžeme poukázat na etymologický původ slova hmota neboli matérie. Je odvozeno od latinského kořene, který souvisí se slovem mater, matka, matrice (děloha). V řeckém prostředí se užívalo slova „hylé“, což můžeme přeložit jako stavební dříví, materiál. ¹¹

¹¹ Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 13.

* * *Duševní stránka člověka*

Tělo lidské však není ani tím jediným ani tím nejdůležitějším co člověka ustanovuje:
*„Jakkoli tělo lidské výborné a mistrovské jest dílo rukou Božích, přece není tou nejvzácnější věcí na člověku. Tělo jest jen na čas, jest porušitelné, tělo jest toliko příbytek, schránka a nástroj daleko vznešenější bytosti, která v něm obývá a skrze ně působí...“*¹²

Sv.Pavel hovoří o těle jako o chrámu: *„Nevíte, že vaše tělo je chrámem Ducha svatého?“*
(1K 6,19), *„Vy jste chrámem Boha živého“* (2K 6,16).

Naše tělo jest příbytkem, schránkou či chrámem duše. A nelíbí-li se někomu ať už z jakéhokoliv důvodu slovo duše, může použít jiného pojmu. Například písmenko x - nebo y. Prostě v nás existuje určité x, které zůstává konstantní a neproměnné, zatímco veškerá hmota našeho těla se neustále vyměňuje a obnovuje. Toto x je substancí, jež přetrvává...!
„Pod mostem Mirabeau protéká, Seina...“. Je vědomím, pamětí i očekáváním. Je tím, co tvoří myšlenky. Rozeznává a rozsuzuje co dobrého anebo zlého, pravého anebo nepravého jest. Vzpomíná si co jsme dříve viděli anebo slyšeli. Něco očekává anebo v něco doufá, hovoří, bojí se, miluje anebo nenávidí. Je tím, co rozumem a svobodnou vůlí jest opatřeno a díky čemuž nemusíme jako nerozumné zvíře hned své žádosti, kam nás vedou nebo pudí slepě následovati, ale můžeme chtít, žádati a voliti to, co jest vpravdě užitečné a rozumu přiměřené. Je svědomím, oním vnitřním hlasem, který se v každém člověku ozývá a chválí nás, když jsme cosi dobrého učinili a naproti tomu ale nás kárá a trestá, když jsme nesprávně jednali. Řecký filosof Aristoteles ono x nazýval *psyché* a mnozí pak rádi v této souvislosti hovoří o psychice. Jiní užívají termínu osoba. Ale toto vše je vlastně duše, v latinském překladu *anima*.

Duše je na jednu stranu čímsi jemným, subtilním a neviditelným, na stranu druhou je však tvořena velikými mocnostmi, které ve zkratce můžeme označit pojmy rozum, cit a vůle. Rozum, cit a vůle se u každého člověka vyskytují v rozličné míře a síle, což způsobuje rozmanitost povah a schopností u lidí.

¹² Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s. 23.

„Člověk se seznamuje s předměty zevnějšími i jejich vlastnostmi, jakož jsou podoba, velikost, tíže, barva, pak i se vztahy jedněch k druhým, jakož jsou místo, čas, počet... Představy takto nabyté srovnává spolu mysl, vyhledávajíc jejich podobnosti a rozdíly, načež přistoupí rozum a pátrá po příčinách těch rozdílů. Rozum jest ona duševní schopnost, která poznává příčiny i jejich účinky i člověka docela odděluje od všeho ostatního živočišstva.

City a pocity pak vznikají v nás jako reakce na předměty vnější, a rovněž i na rozličné okolnosti a případy našeho živobytí. Citové příjemní i nepříjemní jsou pohnutky k činům. Jakož rozeznáváme při člověku dvojí přirozenost, tělesní a duševní, tak i citů jest rozdíl dvojí. Jedny (nižší) vztahují se na tělesnou stránku člověka, jsou mu od přírody vštípeny a rovnají se pudu zvířecímu. Takové jsou láska k životu, pud pohlavní, pečlivost o svůj plod, odpor proti násilí aj. Jiného druhu city vyšší povstávají v nás toliko přičiněním rozumu, jako: cit spravedlnosti a slušnosti čili svědomí, cit pro krásu a touha po dokonalosti.

Vůle jest ta mocnost duše, která způsobuje jednání a rozhoduje o ceně a zásluze skutků našich. V celé ostatní přírodě panuje železná nutnost, nevyhnutelnost. Slunce musí svítit a nemá na vůli, aby nesvítilo. Oheň musí pálit a nemůže si usmyslit, aby nepálil. Jen u člověka přestává musí a nastává „chceš-li“ můžeš, jak dosvědčuje Písmo svaté:

„Před člověkem jest život i smrt, dobré i zlé, co se mu bude líbiti, dáno bude jemu!“
(Moudr 15, 14-18).

„Kdo spočítá všechny ty možnosti, které se člověku svobodné vůle naskytují, jejichž mocí tak roztočivně působí. Žádné moře není tak hluboké, aby se člověk nedostal na jeho dno, hledaje tam vzácných perel. Žádné zvíře není tak divoké, aby jej nedovedl zkrotit a k svému prospěchu použít.

*On dovede upotřebit všechny síly přírody k svému užitku, vodu, vítr, oheň. On jezdí parou a bleskem píše, zkoumá vysokost nebe a hlubokost země....“*¹³

Kdyby nebyla duše nebylo by ani tělo, protože duše způsobuje, že tělo je tělem a ne hromádkou atomů. „Tělo neexistuje a nemůže existovat bez duše, bez animace nebo informace - tato tři slova jsou synonyma.“¹⁴ Důkazem toho je, že ve chvíli, kdy člověk umírá a jeho duše (psychika,

¹³ Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s. 25.

¹⁴ Tresmontant, C. *Otázky naší doby*. Filosoficko-teologický slovník. Přel. J.Mlejnek. Brno: Barrister & Principal

subjekt, informující princip, vědomí, struktura... lhostejno, jak jej budeme nazývat) odchází mimo pole naší aktuální zkušenosti, nezůstává tu po něm „tělo“, ale hromada tělesných pozůstatků. Neboť každé tělo je živé tělo. Jakmile tělo není živé, přestává být vůbec tělem, a stává se z něj mrtvola, a to je už něco úplně odlišného. Každé živé tělo je informovaným systémem, v němž jsou všechny prvky uspořádány a integrovány v jednotě struktury. Mrtvola je neinformovaná mnohost a není to jednota. Jde o hromádku prvků, které se odpojují, oddělují se od sebe a rozkládají se. Jde jen o zdání těla, o iluzi. Proč „tělo mrtvé“, oči i uši mající nevidí a neslyší? Proč to „tělo“, které se za živa pohybovalo, jsouc mrtvé, pohybovat se nemůže? ...Neboť ztratilo to, co vlastně všechno toto činí, co skrze oči vidí, ušima slyší, co tělo jeho řídí. Ztratilo duši, která s ním tvořila konkrétní živý organismus, živé tělo. Ztratilo to, co veškerou hmotu našeho těla informuje, integruje a udržuje ji v jednotě. Ztratilo svou přetrvávající, subsistentní formu. Ano, duše je formou těla!

Není proto zcela správné, tvrdíme-li že člověk je utvořen z duše a těla. Duše a tělo nejsou dvě věci. Neboť tělo je živá duše, jenž in-formuje hmotu, a tak vytváří živý, viditelný a hmatatelný organismus. Duše je to, co způsobuje, že živé tělo je živým tělem. Duše se nepřidává k živému tělu. Duše jej tvoří a ustanovuje!

Kořeny myšlenky opačné, totiž že duše a tělo jsou dvě rozdílné věci nebo substance, můžeme hledat hluboko v historii. A to někdy již v 7. a 6.stol.př.Kr, kdy se ve staré Indii, Řecku i jinde začala šířit tato představa: „Lidská duše je božské podstaty. Je božská svou přirozeností, a proto je preexistující, nestvořená a také nesmrtelná. Upadla do zlého těla ¹⁵, v němž se cítí jako ve vyhnanství, odcizená a poskvrněná. Zapomněla v něm na svůj božský původ. Není-li dostatečně očištěná, musí přecházet z těla do těla, i z těla lidského do těla zvířecího, dokud se jí nepodaří vymanit se z tohoto smutného a znávajícího koloběhu, jak to tvrdí některé orfické destičky. Osvobození znamená konečný únik z nutnosti stěhovat se z těla do těla. Tehdy se duše vrací ke svému prapočátku, jímž je samo božství.“ ¹⁶

2004, s.115.

¹⁵ Německý filosof Martin Heidegger označuje tuto skutečnost slovem *Geworfenheit*, vrženost do světa.

¹⁶ Tato představa, s níž se setkáváme ve starobylých *Upanišadách*, se velice dobře ujala a následně také rozšířila. Rozpracoval ji Platón, Empedokles a nalezneme ji rovněž u platoniků, novoplatoniků či gnostiků. V tom podstatném

Vraťme se však k tomu, proč zde tuto myšlenku připomínáme. Tvrdí totiž, že duše se připojuje k tělu, přichází v něm přebývat, později je opouští a odchází hledat jiné tělo. Vyplývá z ní, že tělo a duše jsou dvě samostatné substance. My však mějme na paměti to, k čemu můžeme dospět na základě konkrétního a empirického rozboru. Totiž, že duše se nepřidává k tělu, ale že jej ustanovuje! Psychika se nepřipojuje k organismu, psychika jej tvoří! Jedině tak se můžeme vyhnout katastrofickým následkům například v medicíně, psychologii nebo psychiatrii. Jedině tak můžeme pochopit, proč člověk, který pije alkohol nebo bere drogy může mít narušenou psychiku. Organismus je totiž psychikou!

A co po smrti, co se děje s dušičkou? Tělo přestává existovat, zůstává jen hromádka materiálů, prvků, které se od sebe oddělují, rozpadají se. Zůstává jen hmota těla. Duše odešla, není už tady, neinformuje mnohostnní hmotu a netvoří s ní tak živé tělo. Neexistuje však žádný důvod si myslet, že by duše ve chvíli, kdy opouští pole naší aktuální zkušenosti, měla být zničena. Podobné uvažování představuje rámcově vzato tuto myšlenkovou strukturu: Vše, co opouští pole mé nynější, aktuální zkušenosti, přestává existovat. Díky vynikajícím kosmologickým objevům 20.stol. jsme zjistili, že celé dějiny vesmíru jsou v podstatě dějinami postupného, stále složitějšího komponování hmoty po jednotlivých etapách. Celé tyto dějiny pak vyvrcholily vytvořením lidského mozku, který představuje sto až dvě stě miliard nervových buněk s tisíci propojení mezi každou z nich, a který je tak nejsložitějším systémem, jaký v tuto chvíli ve vesmíru známe. Dějiny vesmíru nejsou hotové, ukončené. A je velice málo pravděpodobné, že by se celé dějiny vesmíru a přírody, jejichž současným vrcholem je myslící člověk, měly uzavřít ponořením do nicoty právě oné bytosti, jež se v dějinách přírody objevila zcela nedávno. Je velice málo pravděpodobné, že by cíl a vrchol celé kosmologické, fyzikální a biologické práce měl myslící bytosti přinést nicotu, nebytí.

ji v době pozdější zopakovali Descartes, Malebranche a celá karteziánská tradice. - Tresmontant, C. Otázky naší doby. Filosoficko-teologický slovník. Přel. J.Mlejnek. Brno: Barrister & Principal 2004, s.113.

„Bud' tedy člověče pamětliv, že vše, co máš, daroval ti Bůh; rozum, abys ho poznal a ctil; paměť, abys na něj zpomínal; vůli, abys jej miloval ;mysl, abys jeho dobrodiní sobě představoval; oči, abys skutky jeho všemohoucnosti zkoumal; jazyk, abys jej chválil a tak i všechny ostatní síly a mocnosti těla i duše, abys toho všeho k jeho cti a chvále užíval .“¹⁷

Vzpomeň tedy v pokoře a ponížení na slova svatého apoštola Pavla: „ Co máš, čehož jsi nepřijal? Pakli jsi přijal, proč se chlubíš, jako bys nepřijal?“ (1.Kor 4, 7)

¹⁷ Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie.* Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s.26.

III. Mýtické představy o stvoření člověka

Přestav a teorií o stvoření člověka je jistě mnoho a bude tomu tak, „co člověk bude člověkem“ a bude člověkem schopným se udivovat a tázat. Vydejme se nyní po stopách času, tak alespoň o pět tisíc let zpět, ...do oblasti dálné Mezopotámie, ...do dávné říše Sumeru, do říše Akkadské a Babylónské,...do doby mýtické, abychom skrze myšlení našich předků, skrze jejich „uchopování okolního světa“, co nejlépe porozuměli myšlení dnešnímu, přítomnosti, sobě a všemu okolo, abychom neodsuzovali, ale hledali rozdíly a podobnosti a snažili se tak dobrat toho nejpodstatnějšího.

* *Sumerská mytologie*

V sumerské mytologii nalezneme popis stvoření člověka v básni „*Enki a Ninmach*“. Děj mýtu nás zavádí do doby, kdy po oddělení nebe od země museli bozi ještě sami pracovat. Vládcové pozemských a kosmických sfér si nebyli nijak rovni. V božím panteonu tak jednoho dne vypukne vzpoura pracovníků a vzniklý spor dostává za úkol vyřešit vládce sladkovodních hlubin a pán moudrosti Enki¹⁸. Příkazuje rodiče Ninmach, „bohyni Matce“ stvořit člověka, který bude místo bohů vzdělávat zemi a lopotu bohů tak na bedra svá vezme. Tak se také stalo. Bohyně stvoří hliněné modely lidí, jimž potom Enki určí osud. První lidské bytosti v sumerské mytologii, Sigensigdu a Umul, však nespádají do kategorie bytostí schopných používat rozum¹⁹, jsou pouhou předlohou tvaru lidského těla...ba co víc:

¹⁸ Enki (sum. „pán země“, akk.Ea) - bůh moudrosti a zaklínání, vládce Apsů, podzemního sladkovodního oceánů, bůh pramenů, vod, dárce plodnosti. S bohyní Damkinou zplodil syna, Marduca. - *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 79.

¹⁹ První lidé nejsou schopni používat rozum... Právě tímto znakem se sumerské názory na stvoření odlišují od představ starozákonních i řeckých (Béróssa, Alexandera Polyhista, Abydena, Sincella). - *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 43.

„Šest nedokonalých lidí vznikne kvůli opilosti svých tvůrců. První lidé, uhnětení z hlíny²⁰, jsou nemocní, ale Enki jim přesto určuje osudy. Dostane se při tom znovu s Ninmach do sporu o to, kdo je mocnější. Hádka končí přirozeně smírem, protože „božský řád“ (jakási kosmická rovnováha) nesměl být natrvalo porušen. A tak lidé budou dále počínání spojením muže a ženy, budou stavět chrámy a pracovat.“²¹

Mýtus, z něhož je následující ukázka, se dochoval pouze v pozdních opisech, z doby starobabylónské (18.stol.př.Kr.). Samotný příběh „Enki a Ninmach“ byl tradován po dlouhou dobu. V dvojjazyčných sumersko-akkadských opisech ještě v Aššurbanipalově knihovně v Ninive (7.stol.př.Kr.).

Enki s Ninmach společně pivo pili

a jejich mysl byla rozjařena.

(...)

I vzala Ninmach hlínu nad oceánem Abzu:

Člověk první, jež stvořila, svou slabou paží

ohnout nemohl a neudržel nic.

*Enki, když prvního uviděl se slabou paží, již ohnout nelze
a která neudrží nic, určil mu osud - dvorním sluhou se stal.*

Člověk druhý, jež stvořila, viděl málo a stále mrkal.

Enki když druhého spatřil, jež viděl málo a mrkal stále,

osud mu určil - umění zpěvu mu daroval.

Třetí člověk, jež stvořila, měl nohu strnulou.

Enki, když uviděl třetího, jež nohu měl strnulou,

práci se stříbrem ho naučil, jeho zář odléval.

²⁰ Stvoření člověka uhnětením z hlíny patří do okruhu mytologické tradice jihomezopotamského města Eridu, z níž později čerpali i Babylóňané (epos o Atrachasisovi). Lidé jsou bohy hnětení, formování..., odtud také latinský název pro tento druh stvoření - „formatio“.

²¹ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 43.

Člověk čtvrtý, jež stvořila, stále jen močil.
Enki, když čtvrtého uviděl, jenž neudržel moč,
koupal ho ve vodě, zaříkával, za osud
tělu jeho jen život holý dal.
Pátého člověka stvořila, byla to neplodná žena.
Když Enki tu ženu neplodnou uviděl,
určil jí osud, do harému ji dal.
Šestý člověk, jež stvořila, úd mužský ani pochvu neměl,
za osud mu stanovil, aby stál před králem,
Enki tvořil podle hlavy její, těla, úst i vnitřností.
Bohyni Ninmach při tom řekl:
„Z údu vztyčeného semeno do lůna ženy vstříknu,
Ta žena porodí!“

(...)

Druhý člověk byl Umul. Jeho hlava nemocná byla,
jeho život byl konci blízko,
plíce měl nemocné, srdce nemocné, vnitřnosti nemocné.
Hlava mu na těle visela, chléb do úst nevložil,
ramena jeho byla slabá, jeho nohy byly slabé,
do pole vyjít nemohl. Takového člověka Enki stvořil.
I praví Enki bohyni Ninmach:
„Člověku, jež jsi stvořila, určil jsem osud,
já dal jsem mu obživu,
nyní i ty člověku, jež stvořil jsem já,
osud urči, nechť pojídá chléb!
Slovo, jež vyšlo z mých úst, kdo změnit může?
Člověk, který jde za tebou, tvar podle mne má.
Ať modlí se! Nechť ještě dnes v rozum tvůj věří!

Bozi všichni mají své příbytky, Umul ať nyní dům pro mne postaví!“ ²²

V básni „Enki a Ninmach“ je člověk uhněten z hlíny. Sumerská mytologie nám však podává ještě jeden obraz stvoření člověka. Můžeme jej nalézt na počátku hymnické skladby, která (jak už z názvu lze tušit - „*Zpěv o motyce*“) je oslavou zemědělství na uměle zavlažovaných polích. Podle tohoto mýtu lidé vyraší otvory v zemi jako stvolý obilí, poté co Enlil oddělí nebe od země a zbrázdí půdu božskou motykou ²³:

*„Pán všemu, co se patří, zářivě dal vzejít,
pán, jehož rozhodnutí změnit nelze,
Enlil, aby sémě země vzejít mohlo,
pospíšil si nebe od země oddělit,
pospíšil si zemi od nebe oddělit.*

*Aby v Uzuea první lidé vyrůst mohli,
vykopal otvor v Duranki,
motyku položil, světlo vyšlo.
Úkoly stanovil, osud byl rozhodnut.
Když k motyce a košíku na hlínu ruku vztahoval,
velebil Enlil svou motyku.
Motyka jeho byla ze zlata, topůrko měla z lazuritu.*

(...)

(...následujících pět veršů obsahuje poetický popis božské motyky a jejich částí).“ ²⁴

²² *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 43-45.

²³ Tento druh stvoření má v odborné literatuře název „emersio“. Hovoří se také o „nippurské tradici“, neboť byla rozšířena právě v okruhu mezopotámského města Nippuru.

²⁴ *Mýty staré Mezopotámie.* Přel. Hruška, B.; Matouš, L.; Prosecký, J.; Součková, J. Praha: Odeon, 1977, s. 144.

* * *Akkadská mytologie*

Semitští Akkadové ve svých představách o stvoření člověka úzce navázali na sumerskou tradici. Literárně je ztvárnili v *mýtu o Atrachasissovi*, „jehož nejstarší znění pochází z doby starobabylónské, kdy v Babylónii vládl král Ammísaduka (1646-1626 př.Kr.), z města Sipparu, kde na třech tabulkách je zaznamenal písař jménem Núr-Ajja. Byl-li on zároveň autorem, je nepravděpodobné, leč nikoli nemožné.“²⁵

Podobně jako v sumerské básni „Enki a Ninmach“, tak i v mýtu o Atrachasissovi se bohové museli zpočátku sami starat o své živobytí:

*„...Když bohové ještě byli lidmi,
pracovali a lopotili se,
velká to byla lopota,
těžká práce a mnohá nesnáz.“*

Jedna skupina bohů utiskovala proto bohy jiné. Velcí Anunnakové²⁶ Igičum všechnu robotu uložili:

*„...I počali Igičové hloubit řeky,
kopali kanály, aby ožila zem.
Nejprve řeku Tigris bohové vyhloubili a posléze Eufrat.
(...)
Počítali léta lopoty.
Dva tisíce a pět set let Igičové
nesmírně těžce robotovali ve dne i v noci.*

²⁵ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 75.

²⁶ *Anunnakové* (sum. „knížecí sémě“) - kolektivní označení bohů nebes a země. Podle mýtu „Enúma eliš“ jich bylo celkem 600, 300 nadzemních a 300 podsvětních. V protikladu k Igičum však představují převážně bohy podsvětí. - *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 79.

*Spílali a naříkali,
Na práci kopáčů žalovali....“*

Bohové Igigové byli vyčerpáni každodenní robotou a rozhněvání se nakonec vzbouřili. Povzbuzováni svými vůdci, vydali se na pochod k sídlu boha země Enlila, obklíčit jeho chrám. Aby bylo odstraněno nebezpečí hrozícího konfliktu, bylo rozhodnuto o stvoření člověka, jenž od nynějška bohům bude sloužit a konat za ně těžkou práci, aby se bohové již více nemuseli starat o své živobytí. Tak se také stalo:

„...Prvního, sedmého a patnáctého dne v měsíci

Enki připravil očistnou lázeň.

Boha Geštuge, jenž rozumem byl obdařen,

bohové společně zabili.

S jeho masem a krví

Nintu ²⁷ smísila hlínu.

V příštích dnech bubnu naslouchali ²⁸.

Z božského těla vzešel duch ²⁹,

člověku živému své znamení vtiskl

a byl tu na věčnou jeho paměť....“

²⁷ Nintu (sum. „paní, jež dává žít“; „paní zebra“); Bélet-ilí (akk. „paní bohů“); Mami - jméno pro matku přejaté z dětské řeči - různá jména pro bohyni Matku, rodičku bohů a stvořitelku člověka.

²⁸ V době vzniku eposu byly pravděpodobně chrámové obětní obřady ohlašovány nebo doprovázeny údery na buben.

²⁹ „Duch“, v akkadštině *etemmu* - tímto výrazem je označován především „duch zemřelého člověka“, jenž děsí a napadá lidi živé. V daném kontextu je však třeba tento výraz chápat jako jakousi božskou nesmrtelnou substanci, jíž je člověk obdařen, která oživuje hmotu, z níž je stvořen, přetrvává i po jeho smrti a z níž se stává onen obávaný *etemmu*, „duch zemřelého“, v pravém slova smyslu teprve tehdy, jestliže zemřelý není náležitě pohřben a nejsou-li mu přinášeny patřičné oběti. Jeho duch, *etemmu*, potom strádá a bloudí světem živých k jejich hrůze. - Mýty staré Mezopotámie. Přel. Hruška, B.; Matouš, L.; Prosecký, J.; Součková, J. Praha: Odeon, 1977, s. 341-342.

Avšak mýtus o Atrachasissovi není jen příběhem o stvoření a ujařmení člověka. Je také příběhem o konfliktu, následně vzniklém mezi bohy a lidmi. Bohové se na „lidské plémě“ rozhněvají a ztrestají ho:

*„Po sedm dní a sedm nocí
řinul se déšť, běsnila bouře a potopa...
(...)
...Potopu na sebe přivolali hroznou,
jak mrtvé vážky
pokryli moře a řeky. “*

Tento trest ale není odpovědí na nějaké provinění či hřích. Člověk je nadán rozumem, a tak je bohům na obtíž svým samotným konání. Je jim na obtíž svou samotnou existencí!

„Nejde tu ani zdaleka o nějaké kauzální pojmání viny a trestu, jak se vyvinulo až v dobách pozdějších. Mnohem spíše se tu uplatňuje ryze sumerská představa o nevyzpytatelnosti božího konání.“³⁰ Z tohoto konfliktu člověk vychází vítězně, aby si tak plně zasloužil své jméno Atrachasis - „Přemoudrý“.

*„Odkud se tento tvor živý vzal?
Jak mohl člověk přežít tu zkázu?“*

³⁰ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 75.

*** *Babylónská mytologie*

Z různých sumerských, akkadských a snad i západosemitských mytologických textů čerpá myšlenky, které však tvůrčím způsobem přetavuje, babylónský mýtus o stvoření světa, v dávných dobách zvaný podle svých počátečních slov „*Enúma eliš*“, tj. „*Když nahore*“. Vůdčí myšlenka této monumentální kompozice o více než tisíci zpěvech je: zdůvodnit povýšení Marduka³¹, původně lokálního boha města Babylónu, na hlavní božstvo mezopotámského panteonu. „Mýtus započíná líčením prapůvodního stavu, kdy neexistovalo ani nebe ani země, pouze vody sladkovodního oceánu (Apsú) a slaného moře (Tiamát) se mísily dohromady. Z těchto dvou elementů, mužského a ženského, se postupně zrodilo několik generací bohů, stále diferencovanějších, a celá teogonie je završena zrozením Marduka z boha Ey a bohyně Damkiny, boha nejmladšího, leč nejmocnějšího.“³² Mýtus pokračuje líčením konfliktu mezi mladšími bohy a jejich zploditeli, Apsúem a Tiamátou. Rodičům se protíví nadměrná aktivita jejich potomků, které proto chtějí zničit³³:

*„Apsú otevřel svá ústa
a na Tiamátu se hlasitě rozkřikuje:
„Nepříjemné jsou mi jejich způsoby,
za dne nemohu odpočívat, za noci nemohu spát.
Chci je zničit, zmařit jejich konání!
Nechť zavládne ticho, abychom mohli spát!“³⁴*

Tento generační konflikt se ale vyvíjí jinak, než si Apsú a Tiamát asi představovali. Nejprve padne za obět rukou Eovou Apsú. Tiamátě v tu rázu dojde trpělivost a rozhodne se svým

³¹ Jméno babylónského bůžka Marduka je odvozeno ze sumerského Amar-utuk, tj. Sluneční býček. Ve starých sumerských seznamech bohů zaujímal naprosto podřadné místo. Změnu znamená *reforma Chammurapiho (1792-50 př.Kr.)*. Za něho se Babylón stal střediskem světovládné říše a jeho bůh tím nejmocnějším bohem, který rázem stanul v čele panteonu. - Bič, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 348.

³² *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 80.

³³ Tento motiv je znám i z mýtu o Atrachasisovi, kde se však objevuje v rovině vztahů bohů a lidí.

³⁴ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 84.

hrůzným vojskem vytáhnout do boje, pomstít usmrceného manžela. „Ku pomoci v boji stvořila jedenáct hrůzných netvorů a do čela svých zástupů postavila boha Kingua, jehož si zvolila za svého nového chotě a jemuž odevzdala „tabulky osudů“, ztělesnění nejvyšší božské moci.“³⁵ Sebelepší přípravy k boji jsou však Tiamátě marné, neboť i ona je nakonec zahubena, bohem Mardukem. „Je to zřejmě jeden z nejstarších motivů získání vlády parcidou doložených v literatuře“.³⁶

Nastupuje líčení kosmogonie. Marduk po vítězství nad Tiamát tuto prapříšeru rozpolť a zvedne oblohu jako ochranu před chaotickým praoceánem³⁷, což jsou pozůstatky Tiamáty, a tím vzniká místo k bydlení. „Z Tiamatina těla, jež je tu označeno akkadským slovem *kúbu*, což znamená embryo, fétus, zrůda, nestvůra, tvoří Marduk nebesa a zemi, na oblohu seskupuje hvězdy v jednotlivá souhvězdí, která jsou podobami a sídly bohů³⁸, a astrální božstva Sína/Nannára (měsíc) a Šamaše (slunce) ustanovuje v jejich úřad správců času. Jeho vlastní hvězdou je Polárka (akk. *Néberu*), kolem níž se otáčí celý vesmír.“³⁹

³⁵ *Duchovní prameny života, Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Vyšehrad 1997, s. 84.

³⁶ Jacobson, T. In *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 81

³⁷ Rozpolcením, oddělením se děje náprava neuspořádanosti. Když se třídí nebo dělí, uspořádává se rytmus, bojuje se vlastně s chaosem, (s chaosem v lidských vztazích, v lidském nitru, v celém stvoření). ...Obdobně v biblické stvořitelství zprávě (Gn I) dochází k oddělení, oddělení svrchních vod od spodních, vody od souše...

³⁸ V biblických stvořitelství zprávách z knihy Genesis, o kterých bude ještě řeč, dochází k demytologizaci světa i člověka. To, co pohané pokládali za božské, nebo přímo za bohy, je v Gn I důkladně *odbožštěno a detabuizováno*. Světlo není něco, co emanuje z Boha či bohů, nýbrž je „pokřtěno“ na den. Slouží časovému rytmu střídání dne a noci. Nebeská tělesa jsou degradována z božstev lunárních, solárních a astrálních na lampy připevněné na klenbě nebes a určené k praktické službě člověku: mají určovat čas, poskytovat životodárné světlo a teplo. Moře již není „říší zla“, rejdištěm „zlých potvor“, nemá nic společného s ugaritským božstvem JAM, které představuje zánik a smrt. Země již není „věčnou božskou dělohou“, z níž se vše rodí a do níž se vše vrací, nýbrž prostorem, kde to hýří zelení i živočichy. Genesis provádí demytologizaci - strhuje z nebeských těles a vůbec všech přírodních jevů slár božství, neprovádí však desakralizaci - přírodní mimolidské jevy neztrácejí svou posvátnost. Každý přírodní jev, věci, jichž běžně užíváme, se mohou stát „svátostmi“ (např. chléb a víno při večeři Páně!) - a potenciálně svátostmi jsou. - Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Herrmann&synové 1996, s. 68, 77.

³⁹ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 81.

*„Spočinul pán, na Tiámatinu mrtvolu hledí,
nestvůru chce rozdělit a stvořit věci nádherné.“⁴⁰*

Konečně přichází Mardukovi na mysl stvoření lidské bytosti (antropogonie), jež by zbavila bohy jejich každodenní roboty. Je obětován jeden bůh, z jehož krve je stvořen člověk, podobně jako v mýtu o Atrachsisovi. Zatímco ale v mýtu „O Atrachasisovi“ je obětovaným bohem bůh Geštuge (sum. „rozum“), v mýtu „Enúma Eliš“ je tímto bohem Kingu. Manžel Tiamáty a vůdce jejích vojsk, který je označen za jediného viníka a podněcovatele konfliktu, zatímco všem ostatním bohům bojujícím na straně Tiamáty je odpuštěno.

*„Kingu vyvolal ten boj,
Tiamátu popouzel, připravoval válku!“
Před Eou⁴¹ v poutech ho přidrželi
a za trest proťali mu žíly.
Z krve jeho stvořil pak Ea pokolení lidské,
službou je obtížil bohů a bohy osvobodil.“⁴²*

„Tak se smrtelnému lidskému pokolení dostává nejen části nesmrtelné božské substance, ale je zároveň obtíženo vinou vzpurného boha, jež na ně takto přechází. V této představě dědičné viny a odbojné podstaty člověka, jenž se stále znovu bouří proti jednomu danému božskému řádu, se nepochybně obráží snaha po vysvětlení vztahu viny a trestu a božské spravedlnosti, tedy otázek, jež stále více zaměstnávaly mysl Babylóňanů.“⁴³

⁴⁰ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 85.

⁴¹ Protože tradice připisovala akt stvoření lidí vždy Eovi, ani zde tomu není jinak. Vlastní stvoření je jeho dílem, za inspirátora je však označen Marduk.

⁴² *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 87-88.

⁴³ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 81.

Když byl stvořen člověk, na důkaz vděčnosti k Mardukovu stvořitelskému a organizátorskému dílu, bylo zbudováno město Babylón, Mardukovo kultovní centrum, s chrámem Esagilou (sum. „dům, jehož vrcholek je vysoko“).

*** Praktický význam „stvořitelských mytologických textů“

Vedle monumentálních kompozic s tématem stvoření jako je mýtus „O Atrachasísovi“ nebo „Enúma eliš“, existuje v akkadské literatuře řada dalších skladeb, v centru jejichž pozornosti stojí rovněž otázky kosmogonické nebo antropogonické. My však již nebudeme se jimi dále zabývat, neboť jsou si obsahově velmi podobné, a tudíž nám již známé. Tuto kapitolku uzavřeme tím, že si uvedeme význam těchto skladeb:

Mnoho kosmogonických mýtů, zejména ty, které jsou součástí různých zaklínání a rituálů, jsou protknyty jednou společnou myšlenkou. „Odvolávají se a poukazují k prvotnímu aktu stvoření, který se tak stává magickým předobrazem a legitimizací konání, které je těmito texty doprovázeno. Mýtus „Enúma eliš“ recitovaný vždy o slavnostech Nového roku, magicky obnovoval kosmický řád v jeho celistvosti. Výňatky mýtu „O Atrachasísovi“, týkající se bezprostředně stvoření člověka, byly pravděpodobně recitovány při porodech jako magická pomoc rodičkám v jejich těžké chvíli. Kosmogonická zaklínání, potírající určité zlo, se chtěla dobrat jeho kořene, který tkví v prvotním aktu stvoření, a tak je magicky ovládnout…

S kosmogonickými motivy se tak setkáváme i v několika zaklínáních různých chorob, neboť má-li být zlo odstraněno, je třeba se dobrat jeho příčiny, a to příčiny prvotní, jež je obsažena již v počátečním aktu stvoření. Je-li tato prvotní příčina poznána, a především pojmenována, zlo je magicky ovládnuto a nemůže déle přetrvávat.“⁴⁴

V „zaklínání bolavého zubu“ se praví:

*„Když Anu stvořil nebesa,
nebesa stvořila zemi,
země stvořila řeky,
řeky stvořily strouhy,
strouhy stvořily bahno
a bahno stvořilo červa,*

⁴⁴ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 93, 96.

*tu s pláčem šel červ k Šamašovi,
též před Eou vytryskly mu slzy.*

„Co mi dáš jíst?“

*„Dám ti zralý fík,
meruňku a jablko.“*

*„K čemu mi bude ten zralý fík
a meruňka a jablko?“*

*Pozvedni mne a mezi zubem
a dásní dej mi přebývat!*

*Ze zubu budu sát a
kořeny v dásni
budu hrýzt!“*

*Zaraz jehlu do bolavého zubu, popadni červa za nohu!*⁴⁵

*„Protože jsi tohle řekl, červe,
nechť tě Ea udeří mocnou
rukou svou!“*

Toto jest zaklínání bolavého zubu.

Rituál k tomu: Pivo, trochu sladu a oleje dohromady smíchej, zaklínání třikrát nad tím odříkej, na zub to vlož!“⁴⁶

⁴⁵ Pokyn „lékaři“, který má v tomto okamžiku provést operativní zákrok. Pochopitelně nejde o „červa“, ale o poškozený zubní nerv.

⁴⁶ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Přel. Heller, Jan; Černá, Zlata; Filipický, Jan. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 96-97.

II. Základní informace o biblických zprávách, popisujících stvoření člověka, muže i ženy

V Bibli je stvoření člověka popsáno na dvou místech. Obě tyto „stvořitelské zprávy“ nalezneme v první knize Starého Zákona, zvané Genesis.⁴⁷ Ačkoliv se obě tyto zprávy vztahují k jednomu tématu, obsahově se od sebe liší. To ale neznamená, že si navzájem odporují, ba naopak, doplňují se!

První zpráva o stvoření člověka se nachází na konci 1. kapitoly, s těžištěm ve verši 27. Vznikla v průběhu 6.- 5.stol.př.Kr, v období, které je v izraelských dějinách známo pod pojmem „babylónské zajetí“⁴⁸, nebo v období těsně po něm. Je z doby exilní, či těsně poexilní. Je součástí většího literárního celku, který je pravděpodobně kolektivní prací kněžů. Z tohoto důvodu se nazývá „zpráva o stvoření kněžského kodexu“.⁴⁹

Druhá zpráva o stvoření člověka, kterou nalezneme na začátku 2. kapitoly téže biblické knihy, s těžištěm ve verši 7, je starší a vznikla asi v 10.-9.stol.př.Kr. Tedy v období rané doby královské,

⁴⁷ Kniha Genesis je první biblickou knihou vůbec. Bývá nazývána také „Na počátku“ (těmito slovy se začíná její vyprávění) nebo je známa jako „ První kniha Mojžíšova“. Knih Mojžíšových je celkem 5. Dohromady tvoří „ Zákon“, což je jméno, které se pro tento literární celek vžilo v křesťanském prostředí. Židé mu neřeknou jinak než Tóra.

⁴⁸ Roku 587.př.Kr. dobyl babylónský král Nabukadnesar Jeruzalém. Převážná většina jeho obyvatel byla zajata a násilně přesídlena do Babylónu. Tímto rokem se uzavírají dějiny Júdsko a nastává doba, kterou dějiny znají jako babylónské zajetí. Do tohoto města se totiž dostala politická, náboženská i řemeslná elita Izraelců, kromě těch, kteří stačili prchnout do Egypta. Vyhnanec se v Mezopotámii cítili pochopitelně velmi cize, neboť Palestina se od Mezopotámie diametrálně lišila. Přesto se však zdá, že většina dosáhla slušných životních podmínek a mnozí i značného blahobytu. Po náboženské stránce se vyhnanecům dařilo dobře, neboť mohli Jahveho uctívat jako předtím. Došlo k velikému rozvoji písemně psané literatury. Do tohoto období postačovala Izraelitům tradice ústní, nyní však, 1500 km od domova pocítili naléhavou potřebu své duchovní dědictví chránit, řádně jej sesumírovat a sepsat. Období babylónského zajetí trvalo zhruba do roku 539 př.Kr., kdy Babylon dobyli Peršané a Židé tak neváhali rychle se vrátit domů!

⁴⁹ Více k této problematice: Wolff, Hans Walter. *Antropologie des Alten Testaments*. Berlin:Evangelische Verlagsanstalt, 1980, s. 93.

v období největšího rozkvětu Izraelského království⁵⁰, za vlády legendárního krále Davida a moudrého krále Šalamouna. Ani v tomto případě není autor s určitostí znám⁵¹. Bývá ovšem nazýváván Jahvista, poněvadž pro označení Boha, ve svých spisech užívá převážně jména

⁵⁰ Když Židé odešli z Egypta a vyvázli tak z otroctví, žili dlouhou dobu v kmenových společenstvích. V čele každého kmenového společenství stál soudce. ...V období ohrožení ze strany Filištínu, kteří postupovali z pobřeží, vytlačovali Izraelce z úrodné půdy a nakonec patrně dobyli i jejich tehdejší centrální město Sílo, byly všechny kmeny přinuceny se semknout. Byl ustanoven svrchovaný vládce všech kmenů. Stal se jím Saul, který již předtím Filištíny v boji porazil a nyní v čele sjednocených izraelských vojsk se mu opět podařilo nepřítele zastavit. Po vítězství se tedy Saul mohl považovat za skutečného samovládce, ale ne zas moc nahlas. Izraelci totiž svoji zemi považovali za území pod nadvládou boha Jahveho, a navíc Saulovi vyvstala silná konkurence v osobě mladého pastýře Davida. Toho, který podle známého příběhu zabil v boji filišťánského obra Goliáše kamenem z praku. David si ve vojsku vedl lépe než Saul, brzy si získal oblibu lidu a po nějaké době se stal králem spojených dvanácti izraelských kmenů. Králem nebýval úspěšným. Aby si David zajistil nezávislost, dobyl město Jeruzalém, které nepatřilo žádnému izraelskému kmeni, a postavil si zde hlavní město. Podnikl vojenskou reformu, začal vybírat daně, vrhnul se úspěšně do expanzivní politiky. Proběhlo sčítání lidu, vznikla jakási byrokracie. Vedle těchto jistě kladných rysů vlády prvního krále ani Bible nezatajuje několik vlastností méně kladných. David celkem bez skrupulí odstranil ze světa prakticky celé příbuzenstvo Saulovo. Rovněž způsob, jakým získal manželku se nedá označit za dvakrát férový - jejího muže úmyslně vyslal do smrtelné bojové oblasti, a poté si ženu Batšebu přivlastnil. Z tohoto manželství vyšel syn Šalamoun, který nastoupil po otci na královský trůn. Izraelské království bylo na vrcholu. Moudrý král Šalamoun si nepočínal ve svém řemesle o moc hůře než jeho otec. Nejdříve vyplnil poslední otcovy pokyny a nechal povraždit lidi, kteří království škodili, ale David je z politických důvodů nemohl zlikvidovat. Šalamoun nevedl expanzivní politiku a věnoval se spíše své zemi. Vedl úspěšné obchody s fénickým přístavním městem Tyros a z vzácného dřeva, které odtamtud nechal přivést vybudoval nový královský palác a jeruzalémský chrám. Vedle těchto libůstek se Šalamoun takřka profesionálně zabýval svým harémem, který čítal 700 žen a dalších 300 souložnic...

⁵¹ Bible není dílem jednoho autora, jak by se mnozí mohli domnívat. Nebyla napsána jedním tahem, ani v jedné určité časové periodě. Je sbírkou nejrozličnějších spisů, různých literárních žánrů, která se formovala po více než tisíc let. I když jsme si konkretizovali, že autorství první zprávy o stvoření je připisováno skupince kněží a autorství druhé zprávy „jakésimu Jahvistovi“, musíme si uvědomit, že biblickým zprávám o stvoření nedal podobu jeden člověk či úzká skupinka lidí. Ti, kterým je připisováno autorství, jsou v podstatě těmi, kteří posbírali všechny dostupné tradice a ty pak uspořádali. „Po mnohá století na ní pracovalo izraelské teologické myšlení. Počínaje prvními ústními vyprávěními až ke konečné redakci biblické zprávy o stvoření, byl po celá staletí tento text pilován a teologicky upravován“. - Hochman, F. *Na počátku. Biblická odpověď na otázku po začátku*. 2. vyd. Praha: Česká katolická charita, 1989, s. 25.

„Jahve“.⁵²

Obě zprávy vycházejí z egyptských mytických modelů:

Egyptské božstvo Chnúmew, s podobou beraní, vykroužilo člověka na hrnčírském kruhu. Tomu odpovídá Gn 2,7, kde se říká: „I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země.“ Ačkoliv zde v českém překladu slyšíme sloveso „vytvořil“, v hebrejském originále na tomto místě nalezneme slovo užívané v souvislosti s hrnčírskou činností.

V dalším egyptském mýtu vyvolává božstvo z Memfidy, Ptah, svět pomocí myšlenky. Je zde rozvinutá idea tvůrčího slova. „Ptah prostřednictvím své „mysli“ („srdce“) a slova „stvořil všechny bohy“⁵³, přičemž „vznikl každý božský výrok z toho, co mysl vymyslíla a slovo nařídilo“. Tak můžeme číst na papyru z let 716-695 př.Kr.“⁵⁴ Tomu odpovídá Gn 1,26: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi...I řekl: „Učiňme člověka.“...

(Podle jiné verze se nám dokonce říká, že člověk vznikl z božské slzy Reovy. ...Možná ze spolucítění).

V originále, v hebrejsky psané Bibli, je ve zprávách stvořitelských zprávách, o kterých hovoříme, pro člověka užito výrazu „adam“ (אדם)⁵⁵. My jsme si zvykli užívat jej ve smyslu vlastního jména prvního člověka vůbec. „Adam“ v překladu znamená člověk. Není tím ovšem myšlen člověk jako jednotlivec, ale člověk všeobecně. Člověk jakožto lidský druh, bytost člověčenství. Poněvadž od tohoto slova nelze v hebrejštině vytvořit množné číslo, je to jméno hromadné, může být překládáno také jako lidstvo.

Další hebrejské výrazy užité zde pro člověka jsou „záchar - unqéva“ (זכר - וגקבה)⁵⁶, (Gn 1, 27). V českém překladu znamenají „samec a samice“. Tímto je řečeno, že prvotní člověk v sobě nesl mužský i ženský princip, mužskou i ženskou stránku člověčenství.

⁵² Více k této problematice: Wolff, Hans Walter. *Antropologie des Alten Testaments*. Berlin:Evangelische Verlagsanstalt, 1980, s. 91-92.

⁵³ Egyptský stvořitelský mýtus nemluví ještě přímo o stvoření slovem in causa člověk, toto smělé rozvedení podnikli až židovští myslitelé.

⁵⁴ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 73.

⁵⁵ Etymologický smysl slova „adam“ je nejistý, snad znamená „ten, který náleží zemi“ jak svým původem, historií, tak svou smrtí. - Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 5.

⁵⁶ Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 49, 135.

„Adam byl tedy hermafrodit, ne však ve smyslu řeckého androgyna, který by měl mužské i ženské pohlavní orgány, ale člověk, který měl zároveň ženské i mužské tělo nebo taky dvě tváře či dvojí bok“.⁵⁷

V rámci příběhů Genesis 1, 26-31 a Genesis 2, 4-9 se tedy ještě nedá hovořit o muži a ženě jako samostatných bytostech. Muž se hebrejsky řekne „iš“ (אִישׁ) a žena „išša“ (אִשָּׁה)⁵⁸. Těchto slov je v Bibli užito až v příběhu, o kterém zatím ještě nebyla řeč. Je to příběh o stvoření ženy a nachází se v 2. kapitole knihy Genesis, s těžištěm ve verši ...18-25. V něm se můžeme dočíst, jak z „adama“ - člověka, se tedy stal „iš“ - muž, a to teprve jako protějšek „išša“ - ženy. Zpráva o stvoření ženy spadá do Jahvistické tradice.

⁵⁷ Jedná se o názor vzešlý z rabínského prostředí. - Heryán, L. *Stanou se jedním tělem*. AD. Portál, 2003, č.1, s. 25.

⁵⁸ Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 9, 17.

III. *První zpráva o stvoření člověka* (Genesis 1, 26-31)

* *Stvoření člověka podle 1.kapitoly knihy Genesis*

Tato zpráva o stvoření člověka uzavírá dlouhé vyprávění, které popisuje stvoření celého světa. Vyprávění o stvoření Bohem v sedmi dnech. Vše, celý vesmír vděčí za svou existenci Bohu, on je původcem jeho souvislosti a řádu. Bůh stvořil nebe, zemi, moře, den a noc, rostliny, zvířata a také člověka. Toho až nakonec. Fakt, že člověk je poslední v řetězci stvoření, však nutně neimplikuje jeho přední postavení před ostatními tvory. Také nám to připomíná skutečnost, že ostatní stvoření je dřívější než lidský život, který se objevuje uprostřed společenství tvorů.

Vše vzniklo v průběhu šesti dnů, sedmého dne Bůh odpočíval. A tak i člověk má šest dní pracovat a sedmého dne přestat a odpočinouti v Pánu⁵⁹, zbaven všeho obstarávání, tj. starostí o živobytí, roz-plozování, obchody...Den odpočinku působí proti idolu „čas“ a obnovuje správný význam času jako Božího daru. „Člověk nesmí splynout se svou prací, jakkoli tvůrčí, jinak by se stal součástí jakéhosi nudného, nicméně hrozivého procesu, znelidštil by a ztratil svou tvář, která má být pozdvižena k inspirující Pravdě, a nesmí padnout dolů.“⁶⁰

Bůh stvořil svět z Ničeho, stvořil jej svým Slovem (hebr. dabar)⁶¹. Z pustoty a prázdnoty, „slovem Hospodinovým nebesa učiněna jsou“ (Ž 33, 6). Vše, co existuje, je vyrváno Nicotě a Ne-smyslu, které je nutno chápat jako zlo, s nímž musí být sveden kruciální zápas⁶², smrt, jež musí být přemožena. Je to čin, síla, dynamis. Je to křížení a vzkříšení. Dogmaticky řečeno: dílo stvoření je akt resurekce. Stvoření jako udolání Nicoty se děje Božím promluvením: Na počátku

⁵⁹ Podobně tak každý sedmý rok nemá být obdělávána země, to aby byla zachována její úrodnost.

⁶⁰ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 65.

⁶¹ „Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo byl Bůh. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest. V něm byl život a život byl světlo lidí. To světlo ve tmě svítí a tma je nepohltila.“ (J 1,1)

⁶² Podobnou scénu, podobný kruciální zápas můžeme nalézt v babylónské mytologii. Připomíná Mardukův atak proti temnotné Tiamatě.

působí slovo = oslovení, které se ujímá moci = moci lásky.

Bůh, Slovo, Oslovení, Výzva, Pravda...to jsou jen různá slovíčka označující též skutečnost. Jde v podstatě o tvůrčí sílu, moc, dynamis, jíž vděčíme za to, co jsme, a jíž jsme neustále vybízeni, abychom se stávali tím, čím ještě nejsme. Jsme osloveni k vykročení z nicoty do plnosti, ze tmy do světla. Jsme povoláni k životu a naším posláním je držet sebe i jiné nad nihilistickým znehodnocováním a znicováváním života! Jsme vyzváni pokračovat v Božím tvoření světa, lidí i mimolidského kosmu. Jsme povoláni, abychom vykročili jinam, k novému!

„Slovem oslovený člověk je vyslán jako Abraham ze svého „naturálního bytu“ vytvářeného tradicemi, geny, krví a přirozenou náboženskostí do „země“, kde Pravda je přítomně při díle a kde „bratr bratra mile vítá“ a nelikviduje ho jako Kain Ábela (Gn 4).“⁶³

Logos znamená slovo, řeč, ale také smysl či idea: „ Logos, tj. síla nesoucí smysl...

„Na počátku bylo Slovo“ znamená, že světu předchází duchovní smysl, totiž idea světa. Svět je takřkajíc zhmotněním ideje a původní myšlenky, kterou v sobě nesl Bůh...“⁶⁴

„Stvoření označuje jedinečné Boží rozhodnutí vyjít svým slovem ze sebe sama, ustavit vedle sebe lidského partnera svých plánů se světem a obklopit člověka pro jeho starost i radost bezpočtem bizarních i jímavě krásných tvorů a jevů. Člověk byl vyvolán k existenci v meditujícím srdci božím, byl postaven do místa našeho pobytu Pravdou, která není princip, idea či postulát, nýbrž Život rozhodnuvší o životě jiných, Exodus ze sebe sama ke společenství duchovní příbuznosti, jež ještě nestávalo.“⁶⁵

⁶³ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 66,69,72.

⁶⁴ Ratzinger, J. *Bůh a svět. Víra a život v naší době*. Přel. D.Blahutková. Praha: Barrister&Principal, 2003, s. 76-77.

⁶⁵ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 66.

Ať už Bůh tvořil cokoliv, řekl: „Staň se!... a stalo se tak“. Když ale Bůh tvořil člověka, vyjádřil se jinak (Gn 1, 26-31):

26 „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“

27 Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil jej, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.

28 A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“

29 Bůh také řekl: „Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm.“

30 Veškeré zemské zvířata i všemu nebeskému ptactvu a všemu, co se plazí po zemi, v čem je živá duše, dal jsem za pokrm všelikou zelenou bylinu.“ A stalo se tak.

31 Bůh viděl, že všechno co učinil, je velmi dobré. I byl večer a bylo jitro, den šestý.

Člověk byl stvořen Bohem, je boží stvoření.⁶⁶ Byl stvořen z boží vůle, což je vyjádřeno slovem „Učiňme...“. Užití množného čísla nepoukazuje na to, že by Bůh měl při tvoření nějaké pomocníky. Plurál je slavnostní formou, která zdůrazňuje osobní rozhodnutí Boha, jeho intenci, jeho vůli.

„Učiňme člověka, aby byl naším obrazem, podle naší podoby...“ (Gn 1, 26)

Jak chápat tato slova? Doslova či symbolicky? Je člověk božím obrazem (hebr. celem) tělesně či duševně?⁶⁷ Je dokonalým obrazem muž nebo také žena? Či stvořil nás Bůh k obrazu svému, abychom byli schopni navázat s ním osobní vztah? Ať už tato formule v průběhu staletí byla vykládána všelijak, podstatné je na ni toto:

⁶⁶ Vědomí toho, že život má svůj původ v Bohu, pomáhá člověku uvědomovat si jeho hlubokou hodnotu.

V dnešním světě však převládá názor, že Země a vše na ní vzniklo jakousi náhodou. Tento názor je do jisté míry nebezpečný, neboť vede k degradaci lidství a života vůbec. Jestliže život vznikl náhodou, pak má pouze hodnotu náhody a ta není zrovna veliká.

⁶⁷ Např. v knize Moudrosti nalezneme verš, který vyzdvihuje stránku duchovní: „Neboť Bůh stvořil člověka k nepomíjejícímu a udělal ho k obrazu své bytosti.“ (Moudr. 2, 23)

Bůh je láska. A miluje-li člověk láskou podle Boha, pak tím Boha zobrazuje.

Sídlem podobnosti Bohu je duše člověka, neboť je nesmrtelná a podobá se Boží přirozenosti. „Podle duše jest člověk stvoření na nejvyšš veleslavné, stvoření poctěné, na sobě obraz Boží nesoucí, k obrazu Božímu učiněné. Jak Bůh jest duch a má nejdokonalejší rozum a vůli, tak i duše lidská jest duch rozumem a svobodnou vůli nadaný, jako Bůh jest nesmrtelný, bez konce nemaje arci také počátku, tak i duše lidská jest nesmrtelná, nemůže smrtí zničena býti i po smrti těla žije věčně.“⁶⁸

Člověk je dále podoben Bohu svou vzpřímenou chůzí a svým směrem vzhůru zaměřeným pohledem. „Nebo celá kostra jeho není stanovena tak, aby se chůze po čtyřech pohodlně mohla dít. Nohy naše jsou mnohem delší než ruce, patu máme širokou, dolní obratle páteřnice jsou širší než horní, protože snášejí větší tíž. Přímá chůze člověka nemalý důkaz jest důstojnosti jeho před ostatními na zemi tvory. Když on se postaví, širokými tlapami, podepřen o silné paty, na svalovitých lýtkách, co na mohutných sloupech, čelo rozmyslné vypínaje k nebi, jedním okamžikem pohlížeje což nad ním, pod ním a kol jeho jest. I zdaliž se nedokazuje býti pánem a velitelem přírody? Zdaliž tím nejeví se výtečné povolání jeho, že má časem svým v nebi míti přibyték svůj? Ne tak zajisté stvořen jest člověk, jakož uvidíme jiná hovada nerozumná k zemi obrácena, ale stvořen jest s vyzdvíženým k nebi tělem, a to jej napomíná, aby těch věcí které hořejší jsou, vyhledával...“⁶⁹

Lidská podobnost Bohu spočívá také v tom, že člověk je vladařem. Bůh vládne nad celým vesmírem, nad vším stvořením. Člověk je povolán, aby vládnul nad stvořeným světem, nad zemí a všemi živými bytostmi: „..., *At' lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi*“.

(Gn 1, 26)
Podmaňte si zemi..., a panujte nade vším živým, co se na ní hýbe“.

(Gn 1, 28)
Člověk má moudře spravovat všechno mimolidské, má být panovníkem na zemi. Ne však uzurpátorem, který bude zemi hrubě ovládat, svévolně vykořisťovat a zotročovat. Člověk tu není

⁶⁸ Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s. 24.

⁶⁹ Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s. 21.

pasován do role „homo brutalis“. Má být odpovědným správcem, který bude zemi opatrovat a chránit. Má si být vědom skutečnosti, že země je darem Božím.

Není pochyb o tom, že popis úlohy lidí ve vztahu k ostatnímu stvoření užívá silných termínů: „podmanit si“ a „panovat“, které jsou na některých jiných místech Starého zákona aplikovány na nejtvrdší „stisknutí“ nepřítele určeného k likvidaci (srv. JI 4, 13). Je však důležité, interpretovat význam tohoto mandátu v kontextu doby, kdy byl formulován.

Tehdejší člověk prožíval přírodu jako nepřátelskou a Genesis 1,28 dává lidem moc, aby si v této nepřátelské přírodě zřídili svůj „habitat“. Dnes jsou úlohy obrácené. Příroda je vydána na milost lidskému panování. Člověku je dána moc, je mu dána svoboda, aby jednal. Je povolán milovat Boha a chválit jeho jméno, ale může své svobody užívat také ve svém vlastním jménu. Místo aby setrval ve společenství s Bohem, může jít vlastní cestou. Lidské dějiny jsou dějinami lidské svobody k dobru i ke zlu. Dnes se má situace tak, že oblast „svobody“ nesmírně vzrostla a v lidské moci je stále víc oblastí života, což vede k nevypočitatelným důsledkům. Příroda je hluboce poznamenána lidskými zásahy ⁷⁰ a všechny známky ukazují, že proces destrukce bude pokračovat i v budoucnosti. Mění se klimatické podmínky planety, silné emise CO₂ v průmyslových zemích přispívají ke skleníkovému efektu, příroda je „měněna“ manipulací s genetickým kódem....A co odpovědné užívání lidské svobody?

Člověk nemá se zemí zacházet jak se mu zachce. Může darů země užívat, ale ne jich zneužívat pro své vlastní podlé a sobecké cíle ⁷¹. Člověk má být vyjádřením Boha ve světě, má být ostatnímu tvorstvu „bohem“. Je povolán k tomu, aby Boha ostatnímu stvoření zpřítomňoval, zviditelňoval a představoval. Boha a jeho vůli má zjevovat okolnímu světu skrze sebe sama.

⁷⁰ Příčiny ekologické krize nelze přičítat lidstvu obecně. Vývoj, který vedl k současné situaci, začal na Západě - zvláště v zemích, jež se hlásí ke křesťanskému dědictví. Západní národy byly nejen hlavními původci ekologické krize, ale i dnes dále působí chudobu a ekologickou destrukci v chudších zemích světa. Životní styl průmyslových národů je zdrojem mnoha utrpení ve světě; představuje fakticky novou formu vykořisťování. Dosud platí výrok, který pronesl Charles Birch na pátém shromáždění WCC, totiž že „bohatí musí žít prostěji, aby chudí mohli prostě žít“. - *Nasloucháme úpení stvoření*. Memorandum pro Evropskou křesťanskou environmentální síť. Přel. K.Šprunk. Universum – ČKA, 2005, r. XV, č.4, s. 14 -20.

⁷¹ Současné snahy národů o neustálý ekonomický růst vedou k využívání zdrojů bez realistického uvážení ekologických důsledků. Přírodní zdroje nejsou neomezené. Ekonomické aktivity musí respektovat jejich hodnotu a také míru a meze jejich využívání. Je jasné, že nároky průmyslových zemí Evropy tyto meze už překročily. Pojem „udržitelnosti rozvoje“ musí být doplňován pojmem postačitelnosti. Jde o prostotu životního stylu a postoj úcty ke všemu stvoření...Stvoření je Boží dar nejen pro naši generaci, ale je určen také našim dětem a dětem našich dětí.

Skrze svá slova a své jednání má přispívat ke smíření „všech věcí“. Jeho slova a činy mají být naplněny pravdou, dobrem a krásou. Ruský filosof F.M.Dostojevskij, který byl hluboce věřící člověk, považoval pravdu, dobro a krásu za tři nerozlučně spjaté podoby jediné absolutní ideje: „Pravda je dobro myslitelné lidským rozumem, krása je tatáž pravda a totéž dobro vtělené v konkrétní živé hmotné formě. Úplné její vtělení ve všem je pak konec, cíl a dokonalost. ...Proto také Dostojevskij napsal, že krása spasí svět.“⁷²

„...Toto panování je dovršeno v Kristu, v jeho moci na d'ábly, nad nečistými duchy. V něm je i nám vráceno a naplňuje se toto určení: být vladařem, člověkem zcela svobodným.“⁷³

„... i stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu božímu stvořil jej...“ (Gn 1, 27)

Orientální panovníci bývali titulováni „na zemi žijícím obrazem Božím“. Termín „obraz“ byl vyhrazen východním králům, neboť byli považováni za představitele božství na zemi⁷⁴. Autor našeho příběhu však tento pojem „demokratizuje“ a přisuzuje jej všem lidským bytostem. Tak všichni lidé byli stvořeni k obrazu Boha a mají děsivý úkol být Božími zástupci (*vikarii*) na zemi. Jejich jednání má být obrazem jednání, tvoření Božího! Králové vykonávají moc, ale mají ji vykonávat odpovědně. Důraz spočívá na odpovědnosti, kterou jsou lidské bytosti povolány zachovávat.

„...jako muže a ženu stvořil je“ (Gn 1, 27)

Bůh stvořil člověka „jako muže a ženu“, v hebrejském originále se doslova píše „jako samce a samici“. Máme zde ve zkratce uložen sexuální obrys lidství. Člověk existuje buď jako muž nebo jako žena. Není bezpohlavní, jako andělé v nebi⁷⁵ ani oboupohlavní, jako někteří bohové v pohanských představách. Člověk je celek, je společenství muže a ženy. Teprve v této

⁷² Solovjov, V. S.; Rozanov, V.V.; Leonťjev K.N...et al. *Velký inkvizitor aneb nad textem F.M.Dostojevského*. Přel. P.Hroch, L. Zadražil. Olomouc: Refugium 2000, s. 58.

⁷³ *První kniha Mojžíšova - Genesis*. Přel. Bič, M.; Heryán, M...et al. Praha: Kalich 1991, s. 25.

⁷⁴ Takovým božským obrazem byl například Ramses II. Na jedné stéle o něm stojí psáno: „Ty jsi na zemi žijící obraz svého otce Atuma“. Antiochos IV. Epifanés, antimesiášská postava v pozadí Danielovské apokalypky, byl titulován jako „žijící obraz Diův“... - Balabán, Milan. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové, 1996, s. 78.

⁷⁵ „Po vzkříšení se lidé nežení ani nevžívají, ale jsou jako nebeští andělé.“ (Mt 22,30)

podvójnosti se člověk stává celým člověkem. Pravé lidství je možné naplnit jen ve spolupráci obou pohlaví. Diferencovaná pohlavnost je zde zdůrazněna jako jednoznačné pozitivum, jako dar a příležitost.

***A Bůh jim požehnal a řekl jim: „ Plod'te a množte se a naplňte zemi“.* (Gn 1, 28)**

Pohlavní styk patří ke stvoření. Je to něco posvátného. „Milostné rozkoše“ jsou projevem Božího milosrdenství a je nepatřičné o nich hovořit jako o něčem nenáležitém, o něčem, co údajně stojí v protikladu k „rozkošem duchovním“. „Čistý éros, chápaný ve Starém zákoně vždy jako moudrost, není vzhledem k „duchovní oblasti“ čímsi druhořadým.“⁷⁶ Vášně je pes utržený ze řetězu jen tehdy, neposiluje-li člověka na jeho „cestě k budoucnosti“, neuvrzuje-li jej v jeho víře, nepovzbuzuje-li jej k radostné manifestaci lásky a neodvrací-li jej od nihilistického znicování všeho lidského i kosmického.

„Náboženství a erotika, divoký, leč nerozlučný pár. Ačkoli se spolu úporně přou, navzájem si spílají, proklínají se, jeden bez druhého dlouho nevydrží. Umírá-li náboženství, erotika vyhubne na kost, tj. na pouhý sex. Umírá-li erotika, náboženství vyschne v abstraktní metafyziku (jak tomu bylo dříve) nebo v suchou etiku (jak je tomu dnes).“⁷⁷

„Plod'te a množte se a naplňte zemi...“. „Těmito slovy je odmítnuta mýtická přesvědčenost, že to základní je „jedno“ či „jeden“, kdežto „mnohost“ - vznik nových individuí - je důsledkem odcizení, pádu, sestupu. Tento údajný sestup musí prý být nábožensko-kultickým úsilím překonán „návratem k jednomu“.⁷⁸ V našem vyprávění (Gn 1) je přechod od jednoho k mnohosti výrazně pozitivní, není to nedostatek, nýbrž vzestupný „pohyb k většímu bytí“, je to zrod, geneze, přesněji řečeno anageneze...A tu se nutně spoluvytváří pojetí Boha jako jednoty, jež je mnohostí a k mnohosti mífí. Bůh je tu chápán jako společenství, kontakt

⁷⁶ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 51.

⁷⁷ Marti, Karl. *Něha a bolest*. In Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 51.

⁷⁸ Tento archetyp či pramodél byl běžný u pohanů obklopujících starověký Izrael. Objevil se pak v pozdním židovství, v gnostizujících proudech, a ovšem ve filosofických systémech staré i novější klasiky. Jeho prvky bychom mohli nalézt u Platóna, Plótina, Spinozu, Leibnize a Hegela, nebo také v kabale.

a korespondence různého, dialog.“⁷⁹

Plození bylo od pradávna obestřeno tajemstvím. Vždy se v člověku objevovala touha nějakým způsobem neznáme plodivé síly ovlivnit, což vedlo ke vzniku různých kultů plodnosti. Biblická zvěst nám ovšem říká, že plození není v pazourech moci jakýchsi temných sil, ale je projevem božího požehnání: „ *Blaze každému, kdo se bojí Hospodina, kdo chodí po jeho cestách. Tvá žena bude jako plodná réva, tvoji synové jako olivové ratolesti.*“ (*Žalm 128*)

...Ono nejužší spojení mezi mužem a ženou je jedinečnou příležitostí k naplnění lidství.

⁷⁹ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 42-43.

**** Člověk jako správce všeho mimolidského tvorstva**

„Zvíře nastavuje člověku zrcadlo, které mu umožňuje odhalit v sobě řadu elementárních rysů, kterých by si jinak vůbec nedokázal být vědom.“⁸⁰

V souvislosti se současným bezútěšným stavem „všech věcí“, v souvislosti s dnešním vývojem společnosti, kdy technika proniká stále více a více do všelijakých oblastí lidského života; kdy dokonce sám člověk a všichni živí tvorové jsou snižováni na úroveň pouhého stroje, který je měřen jen podle svého výkonu; kdy vše živé ztrácí svůj vlastní účel a stává se účelem pro něco jiného - vyššího?; kdy se nepohlíží na podstatu ničeho, ale jen na potenciální užitek všeho, v souvislosti s touto dobou..., považuji za nezbytné, pozastavit se na chvíli a zamyslet se nad otázkou vztahu člověka a zvířete. Třeba už jenom proto, abychom se v této zběsilé době, kdy dochází k degradaci zvířat⁸¹, abychom se jich naučili vážit.

I řekl Bůh: „Vydej země živé tvory podle druhů jejich, dobytek a zeměplazy i zvěř zemskou podle druhů jejich. A stalo se tak“. (Gn 1, 24)

A stalo se tak v den šestý. Tedy ve stejný den jako byl stvořen člověk, byla stvořena i veškerá suchozemská zvěř. Tímto je vyjádřena sounáležitost člověka a zvířete. Oba species sdílejí tentýž životní prostor a tvoří společenství. Člověk je součástí tvorstva a závisí na něm. Neexistuje mimo stvoření, a proto nemá schopnost posuzovat hodnotu nebo užitečnost jiných tvorů. Zvířata jsou

⁸⁰ A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D. Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 39.

⁸¹ „Vztah většiny našich současníků k živočišné říši se odvíjí již jen na třech rovinách...: 1. V první řadě jsou zvířata vnímána jako dobrý materiál, který je člověku jednoduše k dispozici, podobně jako mu slouží produkty říše rostlinné či nerosty neživé přírody. 2. Zvířata jsou vnímána jako mazlíčci, jako jakési objekty něžné přízně. Stávají se tím, čemu Anglosasové říkají „pets“, malými předoucími bytostmi, jejichž „raison d'être“ začíná a končí tím, že je jejich majitelé zahrnují přízní. 3. Zvířata jsou vnímána jako cosi exotického. Člověk bez ustání žasne nad podivuhodným způsobem jejich života nebo nad tím, jakou krásou jsou obdařena, a neúnavně si libuje v mírném podráždění, které je střetnutí s dotýčenými exotickými zvířaty - nadále již jen na úrovni niterných pocitů - ještě s to přivodit. Tyto tři tendence či spíše trojí nebezpečí, které charakterizují postoj dnešního člověka ke zvířatům a zároveň svědčí o jeho úpadku, bychom mohli shrnout následovně: zvěcnění zvířete, jeho infantilizace a redukování zvířete na cosi exotického, bizarního nebo obludného.“ - A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D. Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 32.

boží stvoření a stejně tak jako člověka, Bůh si je přál. Chtěl, aby existovala a my je máme respektovat jako zásadní prvky stvoření. Neboť každá forma života zasluhuje být žita, každý živý tvor je subjektem své vlastní existence!

V Genesis 2, 18 se píše : *I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ Když vytvořil Hospodin Bůh ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak jej nazve. Člověk tedy pojmenoval všechna zvířata a nebeské ptactvo i všechnu polní zvěř. Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná.*⁸²

Bůh stvořil zvířata s konkrétním záměrem. Chce, aby se stala člověku pomocí, aby se stala lékem na jeho samotu. Již od samého počátku existence zvířat, je kladen důraz na jejich vztah k lidem. Nejde o pomoc v utilitaristickém slova smyslu, kdy zvíře je chápáno jako tvor poskytující člověku potravu či sloužící člověku ať už jako soumar, jezdecký kůň, hlídací pes, kráva dojící mléko či ovce určená ke střížii. Pomoc je zde chápána mnohem hlouběji, je chápána z existenciálního hlediska.

*„Člověk potřebuje pomoc a potřebuje ji proto, aby zvítězil nad osamělostí. Potřebuje ji tedy ke svému žití. Muž potřebuje ženu, žena potřebuje muže, lidé potřebují zvířata, všichni dohromady potřebují jedni druhé. A všichni jsou jedni pro druhé „pomocí“. Pomocí pro život!“*⁸³

Bůh přivedl zvířata k člověku, „aby viděl, jak je nazve“. A on, jako pán, pojmenoval všechna zvířata, nebeské ptáky a nerozumné tvory všeho druhu a přidělil jim podle své moudrosti různá pojmenování. Abychom mohli vědět, že všichni ti tvorové, ačkoli člověku slouží a svým posláním jsou mnohým lidem užiteční, přesto jsou bez rozumu a daleko nedokonalejší než člověk. Tím, že Bůh dal člověku moc pojmenovat zvířata, byla ustanovena hierarchie mezi nimi. Člověk stojí výše než všechno ostatní tvorstvo a má se o něj vladařsky starat, což ovšem neimplikuje jeho svrchovanou moc nad nimi:

⁸² Společenství mezi lidmi a zvířaty předčí společenství mezi mužem a ženou. Teprve žena se stane muži pomocí jemu rovnou. Jen s ženou dojde muž svého nejpěknějšího rozkvětu. To však nesnižuje hodnotu společenství mezi lidmi a zvířaty.

⁸³ A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D. Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 65.

„ To, že existuje hierarchie mezi králem a poddanými, ještě nedělá z poddaných pouhé „objekty“. Ve vztahu mezi králem a jeho poddaným zůstávají jeden i druhý „subjektem.“ ⁸⁴

Jako žádný lidský král nesmí se svými poddanými jednat jako s otroky, tak ani člověk nemá právo redukovat zvířata na pouhé věci.

Nejde o pojmenování zvířat ve smyslu jejich popisu, ale o pojmenování osobní. Zavolá-li člověk na zvíře jménem, je to jako by na něj volal „ty“. Pojmenováním zvířete vstupuje člověk do vztahu s nimi, uznává je jakožto živou bytost.

„Není vztahu tam, kde má jeden absolutní kontrolu nad druhým. Vztah může existovat pouze za předpokladu, že každý z partnerů má možnost jednat a reagovat svobodně.“ ⁸⁵

Co se týče otázky, smějí-li se zvířata zabíjet a jíst, existuje v Písmu toto ustanovení: „**Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena, i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm.**“ (Gn 1, 29)

V souvislosti s lidskou potravou je tedy nejprve řeč o rostlinách. Původně člověk vůbec zvířata zabíjet neměl. Byla mu dána především do ochrany a ne k jídlu. Teprve po potopě světa bylo člověku výslovně dovoleno jíst maso: „**Bázeň před vámi a děs z vás padnou na všechnu zemskou zvěř i na všechno nebeské ptactvo. Se vším, co se hýbe na zemi, i se všemi mořskými rybami jsou vám vydáni do rukou. Každý pohybující se živočich vám bude za pokrm. Jako zelenou bylinu vám dává i toto všechno. Jen maso oživené krví jíst nesmíte.**“ (Gn 9, 2-4) ⁸⁶

Některým lidem je myšlenka pojídání všelijakých tvorů značně odporná a stávají se proto raději vegetariány. Na to není nic špatného. V historii se ale stávalo, že se lidé přikláněli až k sektářskému kultu zvířat, což už je trošku na pochybách. „ Některé přírodní kulty sváděly k tomu, že člověk vyhledával a oddával se společenství s některými živočichy, aby se tak přiblížil říši božské.“ ⁸⁷ Člověk by si měl umět ve všem najít správnou míru. Ve vztahu ke zvířatům by si měl být vědom toho, že mu není zakázáno mít ze zvířat obživu, ale zároveň by si měl k těmto tvorům uchovat patřičnou úctu. Těžko však hovořit o úctě v dnešní době, kdy

⁸⁴ A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D.Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 78.

⁸⁵ A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D.Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 76.

⁸⁶ Bůh povolil lidstvu po potopě žít se masem, ale pod jednou podmínkou. Krev, nositelka „života“ zvířete, musí být vrácena zemi. V té době se totiž věřilo, že krev je sídlem samotné duše.

⁸⁷ A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D.Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 25.

dochází k degradaci zvířat na zboží; kdy husy jsou krmeny tak, aby měly co největší játra či jiné „pikantní“ orgány; kdy kuřátkům jsou ucvakávány zobáčky z jednoho prostého (sprostého) důvodu: až povyrostou, prostor, který jim je určen k životu se jim stane malý a oni zblblí a plní beznaděje začnou klovat jeden do druhého, čímž se pro člověka sníží hodnota jejich masíčka a to je nutné eliminovat. O dalších výtvorech jakýchsi zvířecích karikatur v této souvislosti raději pomlčet, neboť je jasné, že tato skutečnost odporuje úctě, jíž jsme povinni Božímu stvoření a která prosvítá Písmem.

IV.

Druhá zpráva o stvoření člověka

(*Genesis 2, 4 –9*)

4 Toto je rodopis nebe a země, když byly stvořeny. V den, kdy Hospodin Bůh učinil zemi a nebe,

5 nebylo na zemi ještě žádné polní křovisko ani nevzcházela žádná polní bylina, neboť Hospodin Bůh nezavlažoval zemi deštěm a nebylo člověka, který by obdělával zemi.

6 Jen záplava vystupovala ze země a napájela celý zemská povrch.

7 Tu zformoval Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem.

8 A vysadil Hospodin Bůh zahradu v Edenu na východě a postavil tam člověka, kterého zformoval.

9 Hospodin Bůh dal také vyrůst ze země všelikému stromoví žádoucímu na pohled, s ovocem dobrým k jídlu, uprostřed zahrady pak stromu života a stromu poznání dobrého a zlého.

Už na první pohled je jasné, že se ony dvě biblické zprávy o stvoření člověka obsahově liší. V čem ale spočívá jejich hlavní rozdíl? V Kralické Bibli se v Genesis 1, 27 píše, že Bůh člověka „stvořil“, zatímco v Genesis 2, 7 stojí, že Bůh člověka „učinil“.

V hebrejské originále je v Genesis 1, 27 užito slovesa „bárá“ (בָּרָא)⁸⁸. Do češtiny můžeme toto slovo přeložit jako „stvořit“, ale hebrejšтина jej užívá jen tehdy, pokud je řeč o Bohu. Boží tvoření je totiž nesrovnatelně odlišné od tvoření kohokoliv jiného. Malíř, aby vůbec mohl namalovat svůj obraz, aby mohl zhmotnit svou myšlenku, potřebuje...inspiraci samozřejmě, ale také štětec, barvy a plátno...Prostě vytváří svá díla již z existujícího materiálu. Bůh ke své tvorbě nepotřebuje nic jsoucího, jeho materiálem je Tvůrce (On) sám.

Pojem „bárá“ označuje tedy Boží činnost, žádnou lidskou nebo božanskou tvorbu. Původně znamenalo toto slovo „odseknout, vytnout, roztít“ - o odseknutí větve, vykopání pařezu,

⁸⁸ Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 29.

o kácení stromu v lese (srov. Joz 17, 15; Ez 21, 24 aj.). „Stvoření“ znamená „radikálně nové“, co tu nikdy nebylo, co je bez analogie.

Úplně jiného charakteru je sloveso „jácar“ (יָצַר)⁸⁹, kterého je užito v Genesis 2, 7. Je pozemského rázu a hebrejščina jej používá ve spojitosti s činností hrnčíře. Neboli tehdy, když se hovoří o přetváření neforemného kusu hlíny v něco užitečného či smysluplného. Český ekvivalent bychom mohli nalézt ve slově „hníst“.

Porovnání slov „bárá“ a „jácar“ nám pomáhá do značné míry ozřejmit vztah, který je mezi oběma zprávami o stvoření. V první zprávě se hovoří o stvoření člověka v jeho nejvznešenější podstatě. Jde o přechod mezi stavem, kdy člověk ještě nebyl, a stavem, kdy člověk jest. Bytí tohoto člověka bylo ještě proutě pozemskosti. Ve druhé zprávě o stvoření Bůh člověka „hněte“ z prachu země, proměňuje jeho tvar, aby jej učinil schopným účasti na pozemském životě. Člověk se stává tvorem pozemského světa.

„Což jest nepatrnějšího a nižšího než hlína země? A ejhle, z ní utvořil Pán nejkrásnější a nejspanilejší dílo, tělo lidské. Ještě odpočívalo tělo bezduché, tu vdechl jemu duši a nyní počal život v tomto těle, ze země učiněném, srdce počalo tlouci, krev proudila ve všech žilách, oko se otevřelo a zíralo s udivením na krásná stvoření, člověk se pozdvihl a stál zde co odlesk slávy Boží.“⁹⁰

***„Tu zformoval Bůh člověka, prach ze země...“.* (Gn 2, 7)**

Mezi lidmi je značně rozšířená představa Boha, nejlépe jako vousatého stařečka, který z hlíny modeluje člověka jménem Adam. Jméno Adam nás svádí k domněnku, že první člověk byl muž. Že tomu tak nebylo, že první člověk v sobě nesl mužský i ženský princip a že jméno Adam je převzato z hebrejského originálu textu, ve kterém toto slovo neoznačuje jméno vlastní, ale je jménem podstatným v překladu znamenajícím „člověk“ (ve svém nejjobecnějším slova smyslu), o tom všem již byla řeč dříve. Nyní přichází na řadu vyvrátit přesvědčení, že podle Bible Bůh člověka vytvořil z hlíny či prachu země. Pokusíme si vysvětlit, co je nám řečeno tím, že člověk je „prach ze země“.

⁸⁹ Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 29

⁹⁰ Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc - tisk a náklad F.Slavíka 1878, s. 21.

Představa, že prach je materiál ze kterého Bůh člověka vytvořil, vznikla strašně dávno. Vznikla již v dobách prvních překladů Bible. Samotní překladáci Bible totiž slova „prach ze země“ chápali jako označení materiálu, z něhož Bůh tvoří, a proto je překládali „z prachu země“. Tento překlad je pak podmíněn představou běžnou po celém starém Orientě, podle níž je člověk vymodelován z hlíny.⁹¹ Biblické podání se nám však snaží říct něco jiného, neboť neuzivá termínu pro hlínu, z níž by se modelovalo (hebr: chomer), nýbrž termínu pro prach, z něhož se modelovat nedá. Nejde tedy o označení materiálu, ale jakosti.⁹²

Slova „prach ze země“ jsou charakteristikou nového stavu člověka. Člověk se stává tvorem pozemského života a země se člověku stává něčím, s čím bude navždy nerozlučitelně spjat. Během svého života se člověk nemůže obejít bez vztahu k zemi. Úrodná půda mu poskytuje rozmanité ovoce, lahodné nejen k jídlu, ale krásné už i na pohled. Země člověku poskytuje práci, která jej zaměstnává, stimuluje a dovoluje mu, aby i on se stal tvůrcem. Vztah k zemi je nezbytný k lidskému štěstí. Nejdůležitější rovínou tohoto vztahu je fakt, že člověk vzešel ze země a z jejích možností.

„Člověk ze země povstal, je „zemí“ od země na čas oddělenou a je tedy normální, že se na konci svého života do země navrací.“⁹³

Člověk je závislý na svém pozemském původu, je křehký, zranitelný, omezený a pomíjivý. Slova „prach ze země“ poukazují na nicotnost člověka, ... který je jen „třtinou mezi třtinami“.

Uvědomění si vlastní pomíjivosti a nicotnosti ovšem nemá snižovat hodnotu člověka, ale má jej vést k větší pokoře, úctě a lásce k Bohu a ke všemu stvoření.

Na spjatost člověka se zemí poukazuje i slovní hříčka: hebr: adam = člověk, adama = úrodná země (lat: homo = člověk, humus = země, prst').⁹⁴

⁹¹ Představa stvoření člověka vymodelováním z hlíny, byla ve starém Orientě velmi rozšířená. Můžeme ji nalézt v sumerské eposu Enki a Nínmach, v akkadském mýtu O Atrachsísovi, ale je známa také ze starého Egypta, kde pečlivým tvůrcem byl beraní bůh Chnum, který tvaroval lidi na hrnčářském kruhu.

⁹² Fakt, že hebrejský originál textu nepovažuje prach ze země za materiál ze kterého byl stvořen člověk, je podepřen dále tímto argumentem: ...Neuzivá se zde běžné předložkové vazby, nýbrž vazby prostého čtvrtého pádu (akusativní). To nasvědčuje tomu, že obrat 'afar min ha-adama (= prach ze země) je míněn jako přístavek (aposice) k předcházejícímu akusativu 'et ha-adam (= člověka)... Nejde tedy o označení materiálu, ale jakosti. - *První kniha Mojžíšova - Genesis*. Přel. Bič.M.; Heryán, M...et al. Praha: Kalich 1991, s. 30.

⁹³ A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží*. Přel. L. a D.Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 62.

⁹⁴ Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 5.

V prvním příběhu o stvoření se člověk o sobě dozvídá, že je „pánem tvorstva“. V druhém příběhu o stvoření je mu pak řečeno, že je „prach a popel“. Mohlo by se zdát, že si tyto dva příběhy protiřečí, ale opak je pravdou: „ Po celá tisíciletí své existence se člověk v dějinách stále potácí mezi tím, zda je „pán tvorstva“ nebo „prach a popel“, mezi bohorovnou pýchou a němým zoufalstvím. Má-li dost odvahy slyšet obtížnou, ale celou pravdu o sobě samém, může se z této nerozlučné dvojice biblických příběhů o stvoření dozvědět , že je zároveň to i ono, král i hlína. Jeden chasidský rabín to říká tak, že moudrý člověk má v jedné kapse lístek se slovy „ kvůli mě byl stvořen svět “ a ve druhé „prach jsi a do prachu se vrátíš“. Všechny pokusy vyložit život člověka nějakým méně paradoxním způsobem, dát mu nějakou snazší, jednodušší radu do života, ztroskotaly a staly se ideologiemi, protože připravily člověka o jeho pravou velikost. O drama života mezi dvěma propastmi, kde se odehrává lidská svoboda, náš „obyčejný“ život.“⁹⁵

„Tu zformoval Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života.“ (Gn 2, 7)

Člověk je tím, kdo vzchází ze země a z jejích možností. Je tu ale ještě něco navíc: dech samotného Boha. Bůh do nás vdechl svůj dech, který je oživujícím prvkem. Bůh z člověka učinil živou bytost.

Tento božský dech, božský prvek vnesený do člověka, poukazuje na jedinečnost člověka. Člověk je schopen překročit materiální svět a přiblížit se tak Bohu. Člověk je mocen Boha a je schopen jej užít.

Slova o božském dechu vyjadřují také skutečnost, že člověk není pouhou kombinací stavebního materiálu, ale je osobní myšlenkou Boha, jeho ideou. Přijetí myšlenky že jsme myšlenkou Boha nám dává úctu k sobě samému i k druhému, dává nám uznat jedinečnost každého člověka, která je založena na jeho jinakosti a je tudíž základní podmínkou pro pochopení a dodržování základních lidských práv a svobod!

⁹⁵ Sokol J. *Člověk a svět očima Bible - pokus o uvedení do biblické antropologie*. Praha, Ježek 1993, s. 22.

J.Ratzinger⁹⁶ ke sloům „... zformoval Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života“ říká toto: „*Na tomto obrazu je podstatná dvojnost člověka. Vidíme jak jeho přináležitost k vesmíru, tak jeho přímý vztah k Bohu. Křesťanství říká, že to co se zde sděluje o prvním člověku, platí o každém: každý z nás vznikl biologicky, ale současně je něčím víc než jen produktem určitých genů a DNA, je něčím, co pochází přímo od Boha.*“⁹⁷

⁹⁶ Joseph Ratzinger (nar. 1927) - kardinál, teolog a prefekt vatikánské Kongregace pro nauku víry. Z jeho díla číší velký respekt ke katolické tradici i nemalá životní zkušenost, a to vše umí podat docela provokativním způsobem. Hovoří nejen o Bohu, Ježíši Kristu, církvi, svátostech, ale též o výzvách moderního vědeckého poznání a existenciálních problémech dnešního člověka. (Nyní když dopisuji tuto svou práci a provádím poslední korektury, musím dodat, že J. Ratzinger byl r. 2005 jmenován papežem a přijal jméno Benedikt XVI.)

⁹⁷ Ratzinger, J. *Bůh a svět. Víra a život v naší době*. Přel. D.Blahutková. Praha: Barrister&Principal, 2003, s. 52.

V.

Stvoření ženy (*Genesis 2, 18 - 25*)

** Stvoření ženy, vztah muže a ženy a jejich vztah k Bohu*

V popisech obou stupňů stvoření člověka (Gn. 1,26-31; Gn. 2,7) se hovoří o člověku v obecném slova smyslu. Hebrejský výraz „adam“, (který je v originále na těchto místech použit) se překládá jako „člověk“, ale nikoliv jednotlivý člověk, nýbrž člověk všeobecně, lidský druh, bytost člověčenství. Dá se překládat i jako „lidstvo“ nebo „lidé“. A i když je v první zprávě o stvoření člověka řečeno, že adam byl stvořen mužem (ve smyslu samečkem) a ženou (ve smyslu samičkou), nejedná se zde ještě o konkrétní rozlišení.

„Podle rabínů těsně poježíšovské doby byl Adam hermafrodit, ne však ve smyslu řeckého androgyna, který by měl mužské i ženské pohlavní orgány, ale člověk, který měl zároveň ženské i mužské tělo nebo taky dvě tváře či dvojí bok“.⁹⁸

O stvoření ženy jakožto samostatné bytosti se hovoří až v Genesis 2, 18-25. Nemluví se zde však o novém stvoření ženy. Ona tu už je. Hovoří se o utvoření vztahu mezi mužem a ženou:

18 I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“

19 Když zformoval Hospodin Bůh ze země všecku polní zvěř a všecko nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. Podle toho, jak nazve každého živého tvora, tak se bude jmenovat.

20 Člověk pojmenoval všecka zvířata a nebeské ptactvo i všecku polní zvěř. Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná.

21 Tu uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem.

22 A vytvořil Hospodin Bůh z žebra, které vzal z člověka, ženu, a přivedl ji k němu.

23 Člověk zvolal: „Tato je opravdu kost z mých kostí a tělo z mého těla. Ať ženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest.“

24 Proto opustí muž svého otce i matku, přilne ke své ženě a stanou se jediným tělem.

⁹⁸ Heryán, L. *Stanou se jedním tělem*. Časopis AD, 2003, č.1, s.24-25.

25 Oba dva byli nazí, člověk i jeho žena, ale nestyděli se.

Biblické vyprávění o stvoření ženy může mnohým připadat jako popis moderního chirurgického zákroku: narkóza, vynětí žebra, plastika. Pojd' me si o něm něco povědět, abychom pochopili, že „i toto je jedno z velkých podobenství, které nám Bible dává, abychom skrze ně vytušili věci, které jen těžko lze převádět na pojmy.“⁹⁹

„Není dobré, aby člověk byl sám...“ (Gn 2, 18)

Bůh se nespokojil se stvořením člověka, ale stará se o to, aby jej umístil do sítě vztahů, jež dávají lidskému životu smysl, význam a ducha. Velikost lidské existence spočívá právě v setkání s druhým, ve společenství. Neboli jak je nám dáno a každému jistě známo, stručně řečeno: člověk je tvor společenský. Člověk potřebuje jiné živé bytosti k tomu, aby jeho život byl opravdu lidský, aby jeho život byl plnohodnotný a šťastný.

Nejprve vybuduje Hospodin člověku zahradu v poušti a v ní krásy až oči přecházejí. Člověk není vržen do nepřátelského a cizího světa, stejně tak jako jablko nebylo vrženo do koše, ale je vložen do světa blahodárného vláhou a životodárným stromovím. Člověk není tulákem v poušti, ale je správcem zahrady, správcem všeho mimolidského, zvláště živého. Právě v této rozhodné vůli vládnout, spravovat a tvořit se má člověk podobat Bohu, být „druhým Bohem“. Má svůj eden nejen kultivovat, kypřit a kráslit, ale také střežit a chránit proti vlivům „zvenčí“, neboť: „pouštní démoni by rádi okupovali boží terén zahrady a proměnili ji v křoviska a suť. Stavitelé jeruzalémských hradeb za Nehemjáše také „pracovali jednou rukou v díle a v druhé drželi zbraň“ (Neh 4, 11).“¹⁰⁰

Poté Hospodin „přivede k člověku všecko polní zvěř a všecko nebeské ptactvo, aby viděl, jak je nazve“. (Gn 2, 19)

Člověku je dáno aby všechny tvory pojmenoval, což také učiní. Dává všem tvorům „šem“ a právě tímto aktem je deklarována jeho moc nad nimi, jeho odlišnost.

⁹⁹ Ratzinger, J. *Bůh a svět. Víra a život v naší době*. Přel. D.Blahutková. Praha: Barrister&Principal, 2003, s. 54.

¹⁰⁰ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 59.

„... pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná...“ (Gn 2, 20)

Bůh však člověku pomoc najde. „Potřebuje někoho, kdo by mu byl roven - a přece zase od něho odlišný, v němž by se sám poznával a přitom v něm nacházel i své ucelení.“¹⁰¹

„Tu uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul“ (Gn 2, 21)

Zatímco Bůh tvořil ženu, Adam byl v mrákotách. Nic nevnímal a o ničem nevěděl. Podle řeckého překladu Starého Zákona (Septuaginty), to byl stav extáze. Ek-stasis (řec.) = vytržení, ne jako pouhé emocionální vzrušení, ale jako vytržení ze sebe sama, mimo sebe.

Je to stav naprostého nevědění, hluboké apatie či letargie. Ony mrákoty, které Bůh nechal na Adama padnout, bychom mohli popsat také jako tvrdý, těžký a chropotný spánek či „spánek smrti“.¹⁰²

Tyto mrákoty uvrhnul Bůh na Adama proto, aby bylo jasné, že žena zde není zásluhou muže. Žena je muži dar, který získal od svého Pána, přijal jej od samotné Pravdy, a to v extázi, kdy „stál mimo sebe“. Je to překvapení, zázrak, který si Adam sám nemohl opatřit.

„... vzal Bůh jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem“ (Gn 2, 21)

Ihned poté co Bůh vyňal Adamovi z jeho těla žebro, doplnil ono prázdné místo masem. Maso symbolizuje fyzickou sílu. Žena, matka všech živých, bude později pojmenována Eva, což je odvozeno z hebrejského slova „chaj“, tj. „životní síla“. Po ztrátě ženských životních sil dostává muž jako protiváhu mohutnější a svalnatější tělo.

„... A vytvořil Hospodin Bůh z žebra, které vzal z člověka, ženu“ (Gn 2, 22)

„Tento obraz je nesporně lákavým námětem pro malíře i sochaře. Známa je např. Michelangelova freska ze Sixtínské kaple ve Vatikáně, na níž žena vystupuje z boku mužova a vzpíná ruce ke svému Stvořiteli. Jde o výtvar jedinečný. Naznačuje, v čem tkví nezastupitelný úkol ženy, její pomoc jemu. Muž tu leží ještě v mrákotách a nic nevnímá. Ona však vzhlíží k Bohu, jako by věděla, že odjinud pomoc nepřijde“.¹⁰³

¹⁰¹ První kniha Mojžíšova - Genesis. Překlad: Bič, M.; Heryán, M...et al. Praha: Kalich 1991, s. 34.

¹⁰² Balabán, M. *Pojetí ženy a muže v Bibli*. Křesťanská revue, 1999, r. 66, č. 3, s. 62-66.

¹⁰³ „Právě tak jedinečným způsobem vystihl Michelangelo vztah mezi člověkem a Bohem v aktu stvoření člověka. Bůh se k němu sklání takřka na dotek a člověk odpovídá malátně vztaženou pravicí. Mezi jeho ukazovákem

V originále nalezneme na místě slova „žebro“ výraz „hacelá“. Podíváme-li se však jakých významů nabývá „hacelá“ na jiných místech v Bibli, zjistíme, že význam žebro je až druhotný. Ve starohebrejštině se tohoto slova převážně užívalo ve smyslu strana, bok, boční stěna, křídlo budovy či chrámu... Spíše tedy než o vynětí žebra bychom měli hovořit o odebrání jedné ze stránek lidské jsočnosti. Rozvíjí se zde princip protějšku. Bůh odebírá člověku ženskost a utváří z ní samostatnou bytost. To, co bylo původně celým člověkem, se nyní stává člověkem zbaveným ženskostí, tedy mužem.¹⁰⁴

Podle rabínů byl původní člověk hermafrodit, který měl zároveň ženské i mužské tělo, nebo také dvě tváře či dvojí bok. Tento člověk se rozprostíral nad celou Boží zemí, sahal od východu k západu a od severu k jihu, od jednoho konce nebes na druhý. Tohoto člověka pak Hospodin rozdělil na dvě poloviny a tehdy vznikl muž a žena. V tomtéž smyslu k nám hovoří i ona častokrát nepochopená věta: „...a vyňal Bůh z Adamova těla žebro a vytvořil z něj ženu“. Bible zde popisuje vznik muže a ženy z původní jednoty.

*„Obraz, který nám tu písmo zanechává, prostupuje s obměnami celými náboženskými dějinami. I Platón vypráví mýtus o tom, že člověk byl rozpučen a stal se mužem a ženou. Z této perspektivy je každý jen polovinou, a proto vždy hledá svou druhou polovinu. Člověk je rozdělen a zaměřen k druhému. Muž k ženě, žena k muži. Vzájemně se hledají, aby našli svou celistvost.“*¹⁰⁵

*„Žena je vzata z muže, neboť jen ona je mužovou „niterností“. Je vzata z jeho „žebra“, tedy z toho, co je v muži nejradikálněji vnitřní.“*¹⁰⁶

a prstem Božím zůstává mezerka, stálá připomínka, že člověk sám od sebe se Boha nedotkne, a tudíž ho ani neovlivní“. - Bič, Miloš; Pokorný, Petr. *Co nevíš o Bibli*. Praha: Česká biblická společnost, 1997, s. 27.

¹⁰⁴ Motiv žebra bychom mohli nalézt i v sumerské literatuře, která měla určitě jistý vliv na tvorbu Písma. „Podle sumerské básně o Dilmunu, zemi nesmrtelnosti, bylo jedním z chorých orgánů Enkiho jeho žebro. Sumerské slovo pro žebro je „ti“. Bohyně stvořená k vyléčení Enkiho žebra se nazývá Nin-ti, „paní žebra“. Avšak sumerský výraz „ti“ znamená též dávat život. Jméno Nin-ti může tedy znamenat „paní, jež dává žít“, stejně jako „paní žebra“. - *První kniha Mojžíšova - Genesis*. Přel. Bič, M.; Heryán, M...et al. Praha: Kalich 1991, s. 34.

¹⁰⁵ Ratzinger, J. *Bůh a svět. Víra a život v naší době*. Přel. D.Blahutková. Praha: Barrister&Principal, 2003, s. 54.

¹⁰⁶ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s.45, 60.

„...a vytvořil Hospodin Bůh z žebra, které vzal člověku ženu, *a přivedl ji k němu*“. (Gn 2, 22)
Člověk s Boží pomocí konečně nachází vytouženého partnera a s živelným potěšením tuto pomoc z Božích rukou přijímá: „ *tato je opravdu kost z mých kostí a tělo z mého těla*...“. (Gn 2, 23)
Našli se, ona bude patřit jemu a on jí. Budou tvořit „nerozlučitelnou jednotu“, „kost z kostí“, „tělo z těla“, to přece znamená jedno srdce a jednu mysl. „Kost z kostí“ či „tělo z těla“ je obecně šifra ztotožnění čili identifikace.

„*Kost tu znamená integritu - nezlomitelné Já mužovo, ono Já, jež činí muže skutečným mužem*“.¹⁰⁷
Člověk přijímá vztah lásky, který spojuje muže a ženu a který je tím nehlubším a nejintenzivnějším vztahem, jaký může člověk ve stvořeném světě prožívat.¹⁰⁸ Člověk jej přijímá, neboť bytostně touží po lásce, touží milovat a být milován.

V Písni písní, je vztah muže a ženy vykreslen velmi jemně a sugestivně. Žena je muži „pramen zahradní, studna vody živé, bystřina z Libanónu“ (Pís 4, 15), tedy život, „živá voda“. Je mu též „rajskou zahradou“, milostným Edenem, kde lidské vztahy „oplévající mlékem a strdím“ a kde se pohlavnost stává lůžkem osvěžujících pléromatických spiritualit:

„*Do zahrady své jsem přišel, sestro má, nevěsto, sbíral jsem svou myrhu a svůj balzám, z plástve jsem jedl svůj med, pil víno své a mléko...*(Pís 5, 1)“. ...Stín, vůni i ovoce zahrady smí muž nalézt v náruči milované ženy.

Oním radostným výkřikem muže „ *tato je opravdu kost z mých kostí a tělo z mého těla*...“ bylo deklarováno, že žena je stejné podstaty, stejného původu jako muž sám. To znamená, že i tato nová, z obojetného člověka vydělená bytost, je tělesným pokračováním původního člověka, a ne nějakým novým živočišným druhem. Jedním dechem je zde také řečeno, že muž a žena mají jednu lidskou důstojnost a jsou stejného určení.

¹⁰⁷ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 45.

¹⁰⁸ Podle autora tohoto biblického vyprávění, který je nazýván Jahvista, existují čtyři základní vztahy, které jsou konstitutivní pro lidskou existenci. Je to vztah člověka k zemi, ke zvířatům, vztah lásky mezi mužem a ženou a vztah mezi lidskou bytostí (mužem a ženou) a jejím Stvořitelem, Bohem. „Skutečnost, že jen a jen s ženou dojde muž svého nejplnějšího rozkvětu, nikterak neubírá na hodnotě společenství mezi lidmi a zvířaty. Rovněž by bylo chybou se domnívat, jak navrhoval J. Hempel, že muž se měl podle vyprávěče spokojit se společenstvím zvířat, a protože tímto Božím dobrodiním pohrdl a dožadoval se něčeho víc, něčeho jiného, Bůh mu seslal ženu, aby ho potrestal a zatratil. Nikoli. I když společenství, jaké muži nabídně žena, předčí společenství mezi lidmi a zvířaty, přesto i toto podle Jahvisty zůstává jedním ze čtyř základních rozměrů lidské existence.“ - A.de Pury. *Člověk a zvíře stvoření boží. Starý Zákon o zvířatech*. Překl. L. a D.Antalíkovi. Praha: Kalich 1999, s. 64.

Muž promlouvá dále... „... **necht' nazývá se ženou**“. (Gn 2, 23)

Pro nové formy lidského jsoucna je nutné zavést nové názvy. Nám známá slova „záchar-samec“ a „unqéva-samice“ postačují k označení biologického mužství a ženství, nevystihují však skutečnost muže či ženy jako samostatného a plnohodnotného lidského jedince. A proto Adam - iš, nazve svou ženu výrazem - išša¹⁰⁹.„*Muž tedy nazval svou ženu podle sebe a ze sebe samotného. Jako by řekl ženě: Ty jsi já. Nebo hebrejšťěji: Ty se staň mnou*“. ¹¹⁰

Označení ženy se od označení muže liší ženskou koncovkou „á“, která se ale také shoduje se starou směrovou příponou, značící „směrem k něčemu“. Hebrejské označení ženy se proto dá také přeložit jako „směrem k muži“. Žena je tedy tímto popsána jako bytost, která byla od muže oddělena, ale směřuje ke znovuspojení s ním.

Hebrejské výrazy „iš“ a „iššá“ svým stejným slovním kořenem poukazují na společný původ muže a ženy. Poukazují na tělesnou i niternou blízkost obou, na jejich sounáležitost, jednotu, nerozlučitelnost. Zároveň však tato slova připomínají i jejich nynější oddělení.

Posláním ženy je být muži „*pomocí*“. Být pomocnicí je běžně chápáno jako podřízené postavení. V Bibli však čteme, že žena má být muži „*pomocí jemu rovnou*“. (Gn 2, 20)

Je zde zcela jasně zodpovězena otázka rovnoprávnosti muže a ženy. Muž a žena jsou si rovni.¹¹¹ Žena je stejně autentická, stejně suverénní a svobodná jako muž. V řetězci Božího tvoření je jmenována až na druhém místě proto, že muž ji má chránit, ne proto, že by byl víc člověkem než ona. Muž nemá zneužívat své moci a psychologických predispozic „silného pohlaví“.

¹⁰⁹ Hebrejsky se muž řekne „iš“ a žena „iššá“. Do němčiny jsou tyto výrazy přeložitelné jako „Mann“ a „Mannin“. Do češtiny je překlad nemožný. Jen pro příklad vypadal by asi takto: iš - muž, iššá - mužena.

¹¹⁰ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 46.

¹¹¹ Tato myšlenka rovnoprávnosti muže a ženy byla v patriarchálních poměrech příznačných pro starozákonní (ale i novozákonní) období značně revoluční. Vždyť ve starém Orientu byla žena řazena k užitkovým živočichům, jako jsou dobytčata. Rovnocenné partnerství s mužem bylo sotva myslitelné. Projevovalo se to už při porodu. Když porodila chlapce byla nečistá sedm dní a očišťovala se dalších třiatřicet dní; po porodu dcery byla nečistá čtrnáct dní a očišťovala se dalších šedesát šest dní (Lv 12, 2-5).

Na druhé straně ovšem nelze přehlédnout, že ve špickové milostné literatuře byla žena-milenka líčena jako bohyně. To však nemělo větší vliv na sociálně-právní postavení ženy v tehdejší společnosti. Nějakou podobu rovnoprávnosti si mohli dovolit lidé ve vyšších vrstvách společnosti (např. faraó, jeho žena apod.), kde to za často mělo mýtické pozadí. A taková rovnoprávnost byla pokládána za obecně nezískatelnou výsadu...- Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 43.

Muž a žena jsou si rovni. Zároveň je ale třeba mít na mysli, že muž a žena jsou diametrálně odlišné bytosti. První člověk nebyl totiž na muže a ženu matematicky rozpůlen, ale dvě jeho rozdílné stránky se osamostatnily. Proto se rozrůznily i role muže a ženy uvnitř jejich společenství. Každá kultura sice rozlišovala jinak, ale rozlišovaly všechny. Ruku v ruce s rozlišením přichází i porovnávání a hodnocení mužské a ženské role či mužství a ženství vůbec. Pokud se však výsledky těchto srovnání stanou podkladem společenského ocenění mužů a žen je zle. Zákonitě to vede ke křivdám vůči jednomu či druhému pohlaví. Muži a ženy zde nejsou proto, aby se navzájem převyšovali, ale aby se navzájem doplňovali. Odlišnost muže a ženy se nesmí zvrtnout v nerovnoprávnost!

Žena je muži rovná a zároveň je jeho protějšek. Žena je mužův bližní a přece mystérium...

Pro biblickou antropologii je typická oddělenost a nepropojitelnost, která panuje mezi sférou božskou, zvířecí a lidskou. Proto „žena není panenskou a stálerodnou bohyní, jako věčná máter země, z jejíhož permanentně činného lůna je milostivě vyvrhován každý lidský tvor, nýbrž je potřebný a pomocný protějšek mužův.“¹¹²

„Být muži pomocí“ je zde chápáno v tom nejhlubším slova smyslu, je chápáno z existenciálního hlediska. Pomoc v sobě skrývá důvěru, spolehlivost, věrnost, obětavost, vstřícnost, oporu v nouzi, lásku...! Žena je muži pomocí a záštitou v samotě, samotě pohlavní i spirituální.

„Takovou pomoc může člověk dostat jen jako dar od Stvořitele. Je to projev jeho neskonalé lásky, že staví člověku na jeho životní pouť po bok bytost, kterou by si mohl z celého srdce zamilovat“ jako sám sebe“ (Mt 22,39). V lásce k bytosti tak blízké se naučí i milovat Boha „celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou“ (Dt 6,5) a pochopí něco z neskonalé lásky Boží, která ho obklopuje na každém kroku.“¹¹³

¹¹² Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 60.

¹¹³ Bič, Miloš; Pokorný, Petr. *Co nevíš o Bibli*. Praha: Česká biblická společnost, 1997, s. 27.

„Žena je muži „kámen pomoci“ (Eben-ezer), souputné živé transcendentní připomenutí, že Pravda je tu, vedle mne, přítomná, aktivní, branná. Tato pomoc, v níž se vyjevuje léčivá a branná Boží přítomnost, spočívá právě v tom, co muž sám v sobě a ze sebe nemá, i když je mu to blízko jako jeho vlastní nitro - to nejvnitřnější, i když nejskrytější, to co je bez „očí víry“ naprosto nepostihnutelné. A to je právě to „ženské“.“ ¹¹⁴

Žena se jeví muži jako „sloup dýmu“ vystupující z pouště, jak můžeme slyšet v Písni písni (Pís 3,6): „Kdo je ta, jež vystupuje z pouště jako sloup dýmu, ovanuta vůni kadidlovou z myrhy a z nejjemnějšího koření kupeckého?...“ Sloup dýmu, sloup ohnivý či oblakový byl znamením samotného Hospodína, byl mocným znamením ukazujícím putujícímu Izraeli cestu „kupředu“. Zde je muži „poutním znamením“ samotná žena.

Žena, „slabé pohlaví“ je muži silou k životu. Je mu mocnou oporou a ochranou v zápase se zlem, v zápase proti „tehomu, nicu, chaosu, propasti, bezřádnosti a bezcílnosti“, jež se na něj valí a jež na sebe bere různou podobu (náboženskou, politickou, ekonomickou, ideovou...). Žena dává muži do ruky „meč proti nočnímu děsu“ (Pís 3,8). Dokáže být „strašná jako vojsko pod praporci“ (Pís 6,4), Dotkněte se jejího miláčka a ona vás vyřídí, nezalekne se žádného nebezpečí. Vyřídí nejen všechny úsměškáře a pošťeváčky či zrádné podrazníky, vyřídí i demony. Démonickou povahu má pocit méněcennosti, strach před možným zlem, strach před řáděním podvědomí.... „Podobnou statečnost milující ženy můžeme nalézt u babylónské Ištar, hledajíc svého bratra i chotě Tammúze až v podsvětí, hotová snést kvůli svému miláčkovi jakoukoliv potupu. Žena milující svého muže jako Ištar Tammúze vytrhne svého milého z nebytí, podsvětí, tehomu “ ¹¹⁵

„Proto opustí muž svého otce i matku, přilne ke své ženě ...“ (Gn 2, 24)

Tato formulace zcela proráží vžitý úzus, podle něhož žena následovala svého muže. Nyní se muž vydává za ženou. Opouští své pokrevní lůžko, místo, které doposud bylo pro něj domovem, to dobře známe, spolehlivé, krví předané... a vydává se na cestu. Je to vlastně exodus! A jako každý exodus, je to podnik víry. Muž se vzdává svého dosavadního života, všech jistot a vplouvá

¹¹⁴ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 47.

¹¹⁵ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 51.

do neznámých vod. Přilne ke své ženě (hebr. doslova „přiklíží se“), k osobě „cizí“, pokrevně s ním nesvázané , chtěje s ní vytvořit kreativní jednotu těla a ducha, „jedno tělo“. Exodus i inodos. Vykračování „z“ a přebývání „v“.

Muž vnáší svou exodičnost do ženy a otevírá ji také k cestě. Nachází v ní ukotvení a vyrazí spolu s ní dál. Symbolem tohoto „dál“ je dítě, kterým muž a žena překračují sami sebe směrem k „budoucnosti“.

Muž předá genetickou zprávu, matka předá genetickou zprávu a jejich kombinací, „průnikem“ vznikne jedna jediná zpráva, zcela nová a původní, která nebyla nikdy předtím v minulosti, ani nebude nikdy potom v budoucnosti. A počínaje touto původní a novou genetickou zprávou začíná rozvoj a formování bytosti, jež po devíti měsících spatří světlo světa - pokud jí to bude dovoleno. Dítě, které roste a rozvíjí se v děloze matky, nepatří však ani matce ani otci, protože oni dítě nestvořili. Dítě náleží svému Stvořiteli, protože stvořitelem člověka není člověk. Člověk nepatří člověku, a proto nikdo z lidí nemá právo s druhým člověkem manipulovat. Nemůžeme druhého člověka, ani jiný mimolidský svět chápat jako by to byl náš majetek. Stvořený svět vděčí za svou existenci příčině mimo sebe, to jest nemá důvod své existence sám v sobě. Být stvořený je dar!

„...a stanou se jedním tělem“ . (Gn 2, 24)

Podstatné je lnutí, přilnavání, jednota, jednocení... To je to základní! Citovost, emocionalita, milostné vzplanutí, projevy a gesta blízkosti (polibky, objímání, soulož) míří ke sjednocování a slouží k upevňování partnerovy víry. Sexus a erós se jeví jako „služebná struktura“ - jejich smysl není v nich samých, nýbrž v tom čemu slouží. Sexus a erós jsou viditelné jen v perspektivě víry. *„Manželská náruč, není-li to ovšem náruč institučně vychladlá, je žitým a předváděným symbolem či podobenstvím budoucího lidstva, ba celého kosmu, lidstva a kosmu sjednoceného vírou.“* ¹¹⁶

„Žena je tu v nejvlastnějším smyslu anima mužova, je to vlastně jeho „duše“, něco jemného a nevyžitélného, a zároveň nepostradatelného, něco, bez čeho by byl muž leda fragmentem, jen „tělo bez duše“, ano, „tělo bez těla““ . ¹¹⁷

¹¹⁶ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s.49.

¹¹⁷ Balabán, M. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové 1996, s.46.

Muž a žena jsou oddělenými stránkami prvotního člověka. Každý z nich je plnohodnotným jedincem, ale jednostranným a tím nedokonalým. Navěky sám nejsi nic...! Jen ve společenství obou se mohou vzájemně doplnit a spojit v nadmyslový obraz dokonalého člověka, stvořeného k obrazu Božímu. Jde o to, naplnit skrze soužití dvou lidí celek lidského bytí, vytvořit naprostou jednotu, v oblasti ducha i těla. Je zde vyjádřená vzájemná potřebnost a odkázanost jednoho na druhého. Člověk není stvořený pro existenci o samotě, ale tak, aby měl potřebu druhého, potřebu sám sebe překračovat, hledat se a nacházet se v druhém. Ve vztahu musí být člověk ochoten riskovat ztrátu sebe sama, ztrátu života nebo ztrátu duše..., ve smyslu vnitřního potenciálu, a tak se nalézt (nalézt identitu). Muž se transcenduje ženou, žena se transcenduje mužem. Muž a žena jsou tu proto, aby se vzájemně dávali, aby tak darovali nový život.

„Láska je nárok, který se mě nemůže nedotknout. Nemohu v něm prostě zůstat svým já ..., to musím naopak znovu a znovu ztrácet. Jsem formován, zraňován. A myslím, že právě fakt, že mě láska zraňuje, aby mi zjevovala mé větší možnosti, také patří k její velikosti a uzdravující moci. V tomto smyslu si lásku nelze představovat jen jako romantickou, kdy poté, co se dva našli, k nim takřkajíc sestoupí z nebe a všechno bude dobré. Lásku si musíme představit jako utrpení (passio). Jen tehdy jsme-li připraveni toto utrpení snášet, a znovu a znovu se přijímat, může zrát partnerství po celý život. Když se naproti tomu v krizi rozhodneme, že se těmto věcem chceme vyhnout, a rozejdeme se, zříkáme se právě skutečné šance, která spočívá ve společenství muže a ženy, tudíž v realitě lásky.“¹¹⁸

Muž a žena vzešli z jednoty. Cílem jejich vztahu je se k této jednotě opět navrátit. To je možné především tam, kde spolu žijí v nejužším svazku, tedy v manželství, k němuž nutně patří i erotika. Milostné rozkoše jsou jedním z projevů milosrdného Boha, patří ke stvořenosti, jsou „posvátné“. „Sexus“ je polem tvořitelského experimentu Pravdy, místem, v němž jsou si muž a žena zrcadlem, oporou, útěšným i posilujícím „tajemstvím“.

¹¹⁸ Ratzinger, J. *Bůh a svět. Víra a život v naší době*. Přel. D. Blahutková. Praha: Barrister&Principal, 2003, s. 57.

„Když se muž spojí se svou ženou ve svatosti, setkají se s Bohem. Jestliže ale uprostřed nich Bůh nepřebývá, jejich láska se stane ohněm a ten je stráví.“ ...Dvěma větami shrnuje Emmanuel Chouchena dvojí tvář sexuality - cesta k Bohu, nebo cesta zatracení vedoucí k sobeckému prožitku.¹¹⁹

„Žena nemá své tělo pro sebe, ale pro svého muže. Podobně však ani muž nemá své tělo pro sebe, ale pro svou ženu. Neodpírejte se jeden druhému, leda se vzájemným souhlasem a na čas, abyste byli volni pro modlitbu.“ (1K. 7, 4-5)

Teprve jako muž a žena je člověk jedním tělem, a tedy v plném smyslu člověkem, obrazem Boží podoby. Toho je možné dosáhnout jen tam, kde muž a žena žijí ve vztahu, který zachovává jejich přirozenou odlišnost a přitom je na všech úrovních bytí rovnocenný.

Jde o uskutečnění rovnosti v rozdílnosti!

„Myslím, že je to tak, jako by oba lidé, kteří spolu půjdou až do smrti, chtěli zbudovat katedrálu krásy a čistoty. Začínají ji stavět ode dne, kdy se setkají. Mohou ji vystavět jen s pomocí nejkrásnějších a nejčistších citů. Snad je život tu a tam pošramotí, ale katedrálu mohou vybudovat skvostnou a velkou. Je to těžké, ale těm, kdo se o to odváží, je třeba přát štěstí a vytrvalost, je třeba se za ně modlit.“¹²⁰

„...Oba dva byli nazí, člověk i jeho žena, ale nestyděli se.“ (Gn 2, 25)

Život v nahotě není obrazem předkulturního stavu, ani nemá nic společného s dráždivou sexualitou, ale poukazuje na neporušené vztahy. Je opisem pro bezelstnou bezprostřednost vztahu, ve kterém se nic nezakrývá. Podobenství nahoty vyjadřuje otevřenost, čirost, průhlednost, upřímnost a přímou.

„Nahota tu nevedla ke studu, k rozlišování mezi tělesným a duchovním. A obdiv tělesné krásy ženy či muže neměl ani stínem co dělat s dravou nebo kluzkou smyslností. Neboť „to vnější, somatické, je tu doporučující ilustrací vnitřního stavu myslí...“.¹²¹

¹¹⁹ Judaismus: rozkoš i posvátno. Časopis AD, roč.XII / 2001, s. 13.

¹²⁰ Kellermann. Bloud. In Kubíček, Ladislav. Velké tajemství. Manželství jako umělecké dílo. 2. vyd. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2001, s. 24.

¹²¹ Balabán, M. Hebrejské člověkosloví. Praha: Herrmann&synové 1996, s. 60.

Francouzský sociolog Edgar Morin říká o lásce toto: „Co nám přineslo polidštění a co biologicky určilo homo sapiens? Především je to neustálá sexuální přitažlivost mezi mužem a ženou. Zatímco u primátů se ještě fáze naprostého sexuálního nezájmu střídá s dobou říje, kdy se samička a samec přitahují, žije lidstvo neustále ve fázi pohlavní přitažlivosti. Navíc se lidé milují tváří k sobě, zatímco primát oplodňuje samičku zezadu. Už v nejstarších společnostech se u homo sapiens projevily poslední a rozhodující prvky nutné pro lásku mezi dvěma bytostmi: na jedné straně sekundární stavy vytržení, fascinace, posedlosti, nadšení jaké vyvolává požití drog nebo alkoholických nápojů, nebo účast na slavnostech, posvátných obřadech a rituálech, a na druhé straně uctívání zbožštělých mytologických postav. Fyzické, biologické, antropologické a mytologické faktory se takto spojí a vykrytalizují v lásku.“

Pierre Teilhard de Chardin: „*Pouze láska dokáže spojit živé bytosti, dotvořit je a dát jim naplnění, protože jedině láska umí uchopit a svázat to, co je v nich ukryto nejhlouběji*“.

**** Krátce o metodě písemných součtů**

Bible připojuje ke zprávě o stvoření muže a ženy hned i jejich kvantitativní ohodnocení. Jde na to způsobem biblicky osobitým, metodou písemných součtů. Už od nejstarších dob mají totiž hebrejská písmena též význam číselný a každému hebrejskému slovu tak odpovídá určitý součet, který nadmíru trefně vyjadřuje jeho vztah k ostatním slovům.

Písmena hebrejské abecedy nejsou řazena náhodně, nýbrž právě podle svých číselných hodnot. První je א, písmeno s hodnotou 1. Za ním následuje ב, vyjadřující číslo 2. Následují ג, ד, ה, ו, ז, ח a ט, označující ostatní jednotky od 3 do 9. Druhou část abecedy tvoří desítky, počínaje písmenem י, které má význam čísla 10, pokračuje písmeny כ, ל, מ, נ, ס, ע, פ písmenem צ o hodnotě 90 konče. Na úrovni stovek už nacházíme jen čtyři písmena ק, ר, ש, a ת, kterému náleží číslo 400, hodnota světového naplnění, jíž abeceda zákonitě končí.

„Pomocí hodnot jednotlivých písmen můžeme nyní vypočítat hodnotu každého slova. Víme-li kupříkladu, že slovo „>áv“, tedy „otec“, se píše אב (hebrejščina se čte zprava doleva), známe i jeho číselnou hodnotu 1+2, tedy 3. Slovo „matka“, „>ém“, se píše prozměnu אמ (א je zvláštní forma písmene מ, které se užívá na konci slova) a má hodnotu 1+40, tedy 41. Nyní si ovšem můžeme ukázat i první ze souvislostí, jichž je v hebrejštině bezpočet. Sečteme-li hodnoty slov „otec“ a „matka“, získáme číslo 44, a to není nic jiného, než písemný součet slova ילד („jeled“), „dítě“.

Genesis 1,27 uvádí, že člověk byl „záchar-unqévá“, tedy „samec i samice“, „mužského i ženského pohlaví“. Napíšeme-li si tento přívlastek hebrejskými písmeny, můžeme ho sečíst: זכרונקבה, to dělá 7+20+200+6+50+100+2+5, tedy 390. To nás ani nepřekvapuje..., člověk byl stvořen, aby se stal obrazem Božím, a tak mu chybí jen 10, posvátné písmeno Boha-člověka י, k tomu, aby dosáhl naplnění, o němž již víme, že se vyjadřuje číslem 400.

Nyní pohledme na popis rozdělení člověka na muže a ženu. Z původní mužsko-ženské jednoty je odděleno „žebro“, „hacélá“, הצלע ; jeho hodnota činí 5+90+30+70, to jest 195, tedy přesná polovina ze 390, z původní hodnoty člověka! Muž a žena se diametrálně liší, vždyť jsou to osamostatněné odlišné stránky člověka, ale jejich hodnota je naprosto stejná.“¹²²

¹²² <http://mmh.cz/clanky/muzena.htm/2000/2>

Nikdy se nedovíme, co vše a co konkrétně nám chtěli autoři biblických zpráv o stvoření sdělit. Přesto z analýzy textové jednotky, ze studia jejího kontextu, z rozboru klíčových pojmů a zvláště z řady uvedených komentářů zde vystupují jisté důležité myšlenky a významové důrazy. Nečekejte, že v uvedeném textu najdeme jakousi univerzální odpověď na otázky, které jsme si položili na začátku...: Kde se člověk vzal, co je zač, co tady vlastně dělá a kam směřuje? Je člověk ve svém nynějším stavu ukončenou a hotovou bytostí? Jaký je smysl lidského života, jakou cenu a význam má lidská existence a v čem spočívá úděl celého bytí? Jak je konstituován vztah muže a ženy, a také jejich vztah k Bohu a celému stvoření ?...

Bylo by také velkou chybou nekriticky a doslovně přijímat biblickou zvěst nebo naopak dedukovat z ní takové závěry, které tehdejší autor nemohl mít při psaní textu na mysli... Přistupujme proto k textu, který leží před námi, s otevřenou a pozornou myslí a možná nám bude dovoleno spolknout alespoň jednu kapičku z moře Pravdy. A přistupujme k tomuto textu s vírou neboť: Tato slova mají hluboký význam, který přesahuje veškeré lidské chápání. Jinak totiž nelze tyto hluboké věci pochopit, než když je pozorujeme očima víry!

Bůh stvořil člověka...!

Člověk nevznikl jakousi náhodou, kdesi na okraji kosmu, jenom tak pro nic za nic. Je produktem určitých genů a DNA, ale zároveň je něčím, co pochází přímo od Boha, je myšlenkou Boha. Každý jiný, ale všichni od Boha. Bůh nás chtěl (nejen nás, ale veškeré stvoření) a každý (a vše) má zde své místo. Tato myšlenka je důležitá pro pochopení a uznání jinakosti každého z nás, svobody každého z nás, je základem pro dodržování základních lidských práv a svobod!

Pojetí člověka a světa vůbec, které je však v dnešních tak zvaných civilizovaných národech rozšířeno téměř všeobecně nebo v nich přinejmenším převažuje, je zcela jiné:

Existence nemá žádný smysl. Svět nemá příčinu ani cíl. U počátku vesmíru nikdo není a my nejsme k ničemu. Jsme určeni k ničemu, jinými slovy k nicotě. Materialisté tvrdí, že vesmír je masa hmoty, která se sama od sebe uspořádala tak, že z ní vzešly živé a myslící bytosti. Jakmile se naše sluneční soustava vyčerpá, protože samo Slunce vyhasne, nebude na naší planetě možný žádný život. Lidstvo je tak určeno k nicotě. Z úst dnes převládajících filosofii slyšíme totéž:

Člověk je bytost upadnuvší do světa, je neužitečná vášeň, svět je zbytečný, skutečnost je absurdní... Člověk je bytím k smrti a smrt je totéž co nicota. Pro každého z nás i pro celé lidstvo je konečným cílem nicota.

Tvrďte si a dělejte si v rámci tohoto pojetí světa co je vám libo, ale vězte, že radost ze života tím rozhodně v nikom nevzbudíte. Navíc mějte na mysli, že vše souvisí se vším. Vaše vidění světa tak má vliv nejenom na psychiku lidí kolem vás, ale hluboce ovlivňuje člověka např. ve sféře jeho politického rozhodování.

Je-li toto pojetí světa pravdivé, pak člověk postrádá jakoukoli konzistenci, je přírodní nahodilostí a jako takový v podstatě nemá žádnou cenu. Je hříčkou přírody nebo, jak prohlásil jeden slavný vědec: „Následkem nepříjemné aseptické chyby, k níž došlo ve vesmíru“. Je-li toto pojetí světa pro někoho přípustné, nedivme se pak, že takový člověk je schopen zaobírat se myšlenkami typu: vyhubit několik set tisíc lidí v koncentračním táboře či likvidovat děti ještě před jejich narozením... Žijeme v nesmyslném světě, v němž nic nemá cenu. Všechno vychází z nicoty a k nicotě spěje. Trochu dřív nebo trochu později, ale co na tom záleží?

Člověku, který si však klade reálné otázky, týkající se právě smyslu a důvodu k bytí jeho existence, se zde nedostává žádné odpovědi. A lidí kladoucích si tyto otázky by mělo být co možná nejvíc. Neměli by být pouze z řad filosofů, či z řad těch, kterých se tyto otázky bezprostředně týkají: děti, dospívající k vědomí..., či lidé umírající. Nejde o otázky akademické, ale otázky týkající se nás všech. Jejich nezodpovězení vyvolává v lidech pochyby, zoufalství a neklid, má destruktivní účinky v osobních životech i ve všeobecném chování lidstva, jehož hlavním motorem je, jak každý ví, nejčastěji touha po penězích a zisku.

Vezměme v úvahu stav, v jakém se lidstvo dnes, na počátku 21.století nachází:

Za prvé, nejbohatší národy se aktivně připravují ke vzájemnému zničení. Vynakládají neuvěřitelné sumy na to, aby mohly jedny druhé zlikvidovat. Bude lidstvo natolik šílené a schopné zneužít své svobody, že se samo zničí? Přičemž je zcela evidentní, že čím víc na jedné straně (u jednoho z národů) narůstá strach a hrůza a s nimi ruku v ruce jdoucí zbrojení, tím víc se strach a hrůza šíří a rostou na druhé straně (u národu druhého). Za daných podmínek zřejmě spějeme ke katastrofě!

Druhým problémem je, že se u národů, které se považují za civilizované, obnovilo ve 20. století mučení, a to stále vědeckějšími způsoby.

Třetím problémem je zabíjení dětí před jejich narozením, a to opět v zemích považujících se za civilizované.

Čtvrtý problém, který souvisí s prvním, tvoří hlad ve světě. Je zcela zřejmé, že když nejbohatší národy vynakládají část svých zisků na přípravu příští války, nemohou potom těm nejchudším pomáhat překonávat chudobu.

Mohli bychom jmenovat celou řadu dalších problémů, rovněž zásadní povahy. Například ten, že v národech, které žijí v blahobytu, a netrpí tedy hladem, stoupá přímo závratně křivka sebevraždy.

Tyto a další problémy vyvstávají právě z toho důvodu, že lidstvo nenalezlo odpověď na prvotní, základní a zároveň mezní metafyzické otázky. ...A lidstvo umírá a riskuje, že se velice snadno a rychle samo vyhubí nebo zničí, nedostane-li se mu v tomto směru dostatečného poznání!

„To co člověka určuje, je tázání po smyslu. Lze mít určité nasměrování, ale nelze „mít smysl“. Lze se jen znovu a znovu tázat: Má moje jednání smysl, je dobré? Tam, kde na mne leží tato otázka nikoli jen jako pouhá zvědavost, nýbrž jako nárok, jako nutnost pokusit se odpovědně odpovědět, tam jde o životní závazek. Jestliže jde o závazek celoživotní, potom absolutní, lidsky nejvyšší sahající, jde o závazek oddanosti a závaznosti vůči Nejvyššímu.“¹²³

Člověk, který odhalil smysl a cíl existence, velice dobře ví, že moc, bohatství nebo peníze mají v podstatě malý význam. Jsou to jenom prostředky a postačí jich mít minimum. Člověk prázdný a jalový, pokud jde o smysl bytí, naopak shromažďuje a kupí bohatství. Schovává se za ně, má-li nějaké a užívá se touhou po něm, jestliže se mu jej nedostává. Vědomě a dobrovolně zvolená chudoba může vyplynout pouze z hlubokého pokoje a zajištěnosti toho nejzákladnějšího, a tím je smysl lidského údělu.

V „kázání na hoře“ (L 12, 22-34) Ježíš promlouvá ke svým učedníkům a výslovně a energicky je varuje před hromaděním bohatství, jež svádí srdce i mysl a nepřináší žádné uspokojení. Význam života není v materiálních dobrech, máme být ostražití před modlou mamonu. Ježíš nabádá k prostotě, ale nevyžaduje přísný asketismus. Odvolává se na Boží péči o všechny živé bytosti jako na důkaz, že ani člověk nemusí mít starost o příští den.

¹²³ Palouš, Radim. In *Od svatby v katolickém kostele ke křtu*. Universum-Revue ČKA, 2005, roč.XV, č.4., s. 10-13.

Učí, abychom prosili o každodenní chléb - v důvěře a s modlitbou na rtech, že Bůh se postará o naše hmotné potřeby.

Ježíš řekl: „*Nemějte starost o svůj život, co budete jíst, ani o své tělo, co budete mít na sebe.*

Život je víc než pokrm a...oděv...Všimněte si havranů: nesejí, nežnou, nemají komory ani stodoly, a přece je Bůh živí. Oč větší cenu máte vy než ptáci! ...Kdo z vás může jen o píd' prodloužit svůj život, bude-li se znepokojovat?...Váš nebeský Otec přece ví, co potřebujete.

Nejprve hledejte jeho království a všechno ostatní vám bude přidáno.“ (L 22-31)

Kromě prostoty a modlitby byl součástí Ježíšova života také půst...!

Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem,...

Člověk má být vyjádřením Boha ve vesmíru a na celé Zemi. Byl vyvolen k tomu, aby Boha zpřítomňoval a zviditelňoval ostatnímu stvoření. Má Boha a jeho vůli zjevovat okolnímu světu skrze sebe sama, skrze svá slova a své jednání a přispívat tak ke smíření „všech věcí“. Jeho slova a činy mají být naplněny pravdou, dobrem, krásou a hlavně láskou.

...jako muže a ženu je stvořil...

Muž a žena patří k sobě, a právě ve své sounáležitosti tvoří celého člověka jako zamýšlený obraz Boží. Muž a žena jsou tu proto, aby se vzájemně dávali, aby prožívali romantickou lásku. Ale jen tam, kde jsou lidé schopni vnímat lásku i jako utrpení (passio), kde jsou připraveni toto utrpení snášet znovu a znovu se přijímat, jen tam může zrát partnerství po celý život. Dle křesťanství je nejplnějším výrazem lásky mezi mužem a ženou sňatek manželský, darování nového života a následná péče o něj.

V chápání identity člověka jde o pochopení vztahů. Člověk může porozumět sám sobě a nalézt plné uskutečnění svého bytí až ve společenství – člověka s Bohem a muže se ženou. Člověk není stvořený pro existenci o samotě, ale tak, aby měl potřebu druhého, aby sám sebe překračoval, aby se hledal a nacházel v druhém. Ve vztahu musí být člověk ochoten riskovat ztrátu sebe sama, ztrátu života nebo ztrátu duše – ve smyslu vnitřního potenciálu, a tak se nalézt, nalézt svou identitu.

„Božímu stvořitelkému řádu odpovídá jen jediný rozdíl mezi lidmi: „Jako muže a ženu je stvořil.“ Při veškeré rovnoprávnosti zůstává tento rozdíl spojený s příslušnými nezaměnitelnými úkoly, které budou vždycky odlišovat muže a ženu. Přesto zůstanou oba sobě rovni. Jestliže ve

společnosti se bude stavět jeden nad druhého, před Bohem žádné takové rozlišení nebude platit.“ To výslovně zdůrazňuje: „Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Co je staré, pominulo, hle, je tu nové“ (2K 5,17). „Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši“ (Ga 3,28). Je tu obnoven prvotního stvořitelského řádu nebo je aspoň věřícím připomenut jako ideál, o jehož uskutečnění mají usilovat. Žádné rozdíly rasové, národnostní, jazykové, třídní nebo jakékoli jiné nemají mezi nimi místa.“¹²⁴

...Tu zformoval Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal člověk živým tvorem (živou duší)...

Člověk vzešel ze země, z jejích možností, je „zemí“ od země na čas oddělenou a na konci svého života se do země navrácí. Člověk je na svém pozemském původu závislý. Je křehký, zranitelný, omezený a pomíjivý. Uvědomění si vlastní pomíjivosti a nicotnosti ovšem nesnižuje hodnotu člověka, ale jej vést k větší pokoře, úctě a lásce k Bohu a ke všemu stvoření.

V prvním příběhu o stvoření se člověk o sobě dozvídá, že je „pán tvorstva“. V druhém příběhu o stvoření je mu pak řečeno, že je „prach a popel“. Člověk je zároveň to i ono, král i hlína. Jeden chasidský rabín říká: „ *Moudrý člověk má v jedné kapse lístek se slovy „ kvůli mě byl stvořen svět “ a ve druhé „prach jsi a do prachu se navrátíš“ . Každý z nás se potácí mezi bohorovnou pýchou a němým zoufalstvím. Právě mezi těmito dvěma propastmi se odehrává lidská svoboda, náš „ obyčejný život“!*¹²⁵

Vyprávění o stvoření v sedmi dnech (Gn 1, 26-31) je označováno slovy „creatio prima“ - první stvoření. Jiné biblické texty týkající se Boha jako Tvůrce, popisují Boha jako trvale tvořícího, tudíž hovoříme o „creatio continua“.

Bůh povolává stvoření k životu a neustále jej udržuje. Je pramenem života a chrání ho proti útokům sil chaosu. Bez této tvořivé síly by svět upadl zpět do chaosu. Stvoření je ustavičný proces. Bůh ve svém stvoření působí neustále, není ještě u konce. Boží stvořitelská moc povolala svět do existence a Boží akt stvoření se neustále obnovuje. Stvoření, jaké existuje dnes...!

¹²⁴ Bič, Miloš; Pokorný, Petr. *Co nevíš o Bibli*. Praha: Česká biblická společnost, 1997, s. 26.

¹²⁵ Sokol J. *Člověk a svět očima Bible - pokus o uvedení do biblické antropologie*. Praha, Ježek 1993, s. 22.

*„Boží udržování světa si nelze myslet jinak nežli jako pokračující tvoření, creatio continua. Žádná část stvořeného světa nemá v sobě trvání. Každým okamžikem tvoří Bůh všechnu skutečnost z ničeho. Absolutní závislost veškerenstva na Bohu platí pro každý okamžik bezprostředně. ...„Kdybys ruku stáhl zpět, hned by v prach zas klesl svět.“ Boží péče o stvořený svět je svrchovaně aktivní. V okamžiku v kterém by přestala, propadl by se vesmír v nicotu“.*¹²⁶

Stvoření je spíše dynamický a nepřetržitý proces než jediný akt na počátku. V tomto ohledu je křesťanské pojetí stvoření zcela slučitelné s teorií evoluce jako přijatého způsobu popisu vývoje přírody.

Ani člověk ani mimolidské tvorstvo nemá zůstat tak, jak je. Musí docházet k proměňování. Boží tvoření, vysvobozující působení živé Pravdy pokračuje. „Adam“ není dotvořen - vždyť jsou tu slepí, chromí, zblblí a zbloudilí...Celý „Adam“ je nemocen, ohrožen „tehomem“.

„Creatio continua“...je zápas proti Tehomu, Chaosu, Propasti, Bezřádnosti a Bezcílnosti. Souvisí s uzdravováním lidských těl i myslí, léčením vůbec, exorcismem, s mocně kázaným Slovem otvírajícím přístup k eschatologické dimenzi lidského života.

Stvoření pravého člověka ještě není ukončeno, právě probíhá, pracuje se na něm. Člověk není „to, co je“, nýbrž „to, co bude“. Jinými slovy, člověk je zásadně nehotová, neukončená bytost, jež má podstoupit přeměnu, metamorfózu, jež je rovněž označována slovy nové narození, nové stvoření. To jest stvoření nového člověka v něm, na kterém je přizván aktivně a rozumně spolupracovat. „Konstatovat“ stvoření mohu jen tak, že jej na sobě zakouším, že jsem svědkem, jak se o mě Pravda bere a pere. Což je pro mě signálem, abych se i já o Pravdu bral a pral. Jen v tomto dvojediném zápase se vyjevuje to, co je člověk.

„Můj Otec pracuje bez přestání, proto i já pracuji“ (J 5, 17). Člověk je vyzván, naléhavě pozván ke spoluvytváření světa, aby to s ním jako jednotlivcem dopadlo dobře, ale také aby svět dopadl dobře. Pravda koná, i ty konej! Tato výzva člověka verbuje, aby „vyšel z Egypta či Uru“ navyklostí a beztázavém setrvání v uvyklosti, vyvolává ho ze šerožravé anonymity kolotajícího zlomku všehomíra k odpovědnému vládnutí s Bohem. Děje se to cestou a na cestě, obrácením se k příštímu, jež má a smí být očekáváno. Změň mysl, obrať se k svému vlastnímu určení...!

*„Člověk má tvořit sebe sama, má souhlasit a spolu s Bohem pracovat na proměně, jež by ho učinila schopným podílet se na životě Stvořitele.“*¹²⁷

¹²⁶ Dus, Z. *Creatio continua*. Theologická příloha 1957, s.44-46.

¹²⁷ Tresmontant, C. *Bible a antická tradice . Esej o hebrejském myšlení*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 137.

„Přirozenost“ člověka není sama sebou přirozená. Dokonce ani přirozenost mimolidského tvorstva není něco daného, nýbrž očekávaného, vyhlázeného. Vercors nazval člověka „nepřirozeným zvířetem“. Ale ani zvíře není „přirozené“. Pohybem své ek-sistence (svého vystávání) ke své (budoucí) přirozenosti teprve směřuje. Jeho příští přirozenost je dar, souběžný s plným osvobozením člověka.

Lidské proměňování k obrazu eschatologického člověka nalézají svou paralelu i v mimolidské přírodě. „*Vlk bude pobývat s beránkem, levhart s kůzlem odpočívat. Tele a lvíče i žirafy budou spolu a malý hoch je bude vodit...*“ (Iz 11, 6). Dokonce i kojeneček si s radostnou provokativností může hrát nad dírou, v níž je zmije. Neboť: „*Nikdo už nebude páchat zlo a šířit zkázu na celé mé svaté hoře*“ (Iz 11, 9).

Jde o obnovení a uzdravení celého stvoření. Tato myšlenka inspirovala mnoho světců, aby přebývali s divokými zvířaty, a svatého Františka, aby nazýval slunce a měsíc svými bratry a sestrami, a aby kázal ptákům. Žijeme v naději na konečné nové stvoření všech věcí, a tato naděje nechť je nám také pobídkou k úsilí o ekologické obnovení a k našemu boji proti nespravedlnosti. Neboť nebude rozkolu mezi člověkem a přírodou, ani mezi silnějšími a slabšími tvory v přírodě samé.

A konečně mluví k věci Pavlovo slovo o stvoření, které lkajíc „vyhlíží zjevení synů Božích“ (Ř 8, 19).

„*Kritizovat, závidět a bořit je vždycky snazší než povzbuzovat, milovat a stavět. Lidský život je reálně omezen smrtí, kterou člověk vždycky prožívá jako zásadní ohrožení celé své perspektivy. Jen v pohledu víry ve vzkříšeného Krista se objevuje hluboká perspektiva všeho stavění, milování a povzbuzování, perspektiva, která přesahuje smrt. Ježíšův příběh se netýká jen jeho samotného, ale je zjevením pravého lidství, které má svůj základ v Bohu a jehož budoucnost není určena smrtí*“.¹²⁸

„*Hlavní věc není vyšplhat se do nebe, ale vytvořit nebe. A to proto, abychom už nepotřebovali toužit po ztraceném ráji, prosit o něj a vracet se do něho. Mimochodem ráj je zavřen plameny, a proto otevřen těm, kdo jsou hotovi projít ohněm (srov. Gn 3, 24)*“.¹²⁹

¹²⁸ Bič, Miloš; Pokorný, Petr. *Co nevíš o Bibli*. Praha: Česká biblická společnost, 1997, s. 161.

¹²⁹ Heller, Jan. *Člověk – pastýř stvoření*. Praha: Pastorační středisko, 2002, s. 15.

„Noc zmizela v rozbřesku a já se raduji ze světla... Pane, raduji se z tvého stvoření i z toho, že ty jsi za ním a vedlo něho i před ním a nad ní a také v nás“.¹³⁰



¹³⁰ Z písně ze západní Afriky. In Balabán, Milan. *Hebrejské člověkosloví*. Herrmann&synové, 1996, s. 73.

Resume:

The main aim of this work was to make acquainted the reader with the creation of man, as we can read it in the first two chapters of the Bible. „The stories of creation“, which I was interested in, we can exactly find in the book of Genesis: Gn 1, 26-31; Gn 2, 4-9; Gn 2, 18-25.

I specialized in the Christian look at the creation of man, but I was also trying to find some contexts and similarities with the Jewish tradition, the Old Oriental tradition, as well as with the various opinions of famous personalities. This work has just theoretical character.

Theology is not interested in the past or in the present, not even in the exact description of the evolution in the time, but let us know with the aim and destination. And because of that this work does not want so much to describe the origin of man is, but rather wants to find out why man was created, what the sense and the final aim of human life is, what the relationship between man and a woman is, how is their mutual relationship to the God and to all the creation constituted. I wanted the simple interpretation, which does not presuppose any earlier knowledge or abilities, so every reader could penetrate into the biblical ideas about the man, about his place in the society and in this world in general. I also wanted to help to remove the prejudices and to reveal the authentic message of the biblical texts, because they have got a lot of to say even to the present people.

We can never exactly find out, what everything the writers of the biblical „creation stories“ wanted to say to us. Nevertheless from the study of its context, from the analysis of the key words, as well as from the plenty of mentioned commentaries, here come out the certain important thoughts:

The God created the man. The man is „something“ that comes originated from the God, is the God's idea. Everything, that the God created, he wanted, and so everything and everyone has here its own place. This thought is important for the understanding and the appreciation the variety of each of us, the liberty of each of us and so it is the ground for the keeping the basic human rights and freedoms.

The God created the man, to be his own image. Every human being should be the expression of the God in all over the created world. Should the God and his will make present and visible to the surrounding creations through himself, through his own words and acts. These words and acts

should be filled with truth, good, beauty and, of course, love, because this is the way to reconciliation of “all the things”.

The perfect image of the God is the man, as a man and a woman. The human being can understand himself and find the full realization of his being just in the relationship – the man with the God, and the man with the woman. The human being is not created for the existence in loneliness, but so, to have the need of somebody else, to be able to get over himself and to be able to search and find himself in somebody else. In the relationship the man has to be ready to risk the loss of himself, the loss of his life or soul - in the sense of the inner potential, and so find himself, find his own identity.

The God’s power for the creation called up the world into the existence and the God’s act of creation is still renewing. The creation is more dynamic and constant process than the only act on the beginning. Neither the man, nor any other creation should stay the way, it’s now. There should be some transformation, which is connected with the cure of bodies and souls. “The nature” of the man is not natural by itself. The person is directed through the movement of his existence (of his coming out) to his own future nature. His next nature is the gift, coincident with full liberation of the man.

Asking after the sense, is what established the human being. It is possible to have the certain “direction”, but it is impossible to “have the sense”. The only possibility is to ask again and again: Has my behaviour the sense, is good? The person, who revealed the sense of life, knows that the sense is not in the material goods or in the cumulation of the fortune, because it is tempting the heart and the mind and does not bring any satisfaction. We should be careful about the idol of mammon. We are asked to simplicity, to asked for “everyday bread” - in trust and with the prayer on the lips, that the God will take care not only of our material needs. And we are also urging to say with the deep sincerity in the heart: “Let your kingdom come, let your will be done on earth...”!

Obsah:

- I. Uvedení do tématu a jeho zařazení do širších souvislostí**
- II. Co je člověk? Kdo jsme?...**
 - * Tělesná stránka člověka
 - ** Duševní stránka člověka
- III. Mýtické představy o stvoření člověka**
 - * Sumerská mytologie
 - ** Akkadská mytologie
 - *** Babylónská mytologie
 - **** Praktický význam „stvořitelských mytologických textů“
- IV. Základní informace o biblických zprávách, popisujících stvoření člověka, muže i ženy.**
- V. První zpráva o stvoření člověka (Genesis 1, 26-31)**
 - * Stvoření člověka podle 1.kapitoly knihy Genesis
 - ** Člověk jako správce všeho mimolidského tvorstva
- VI. Druhá zpráva o stvoření člověka (Genesis 2, 4 –9)**
- VII. Stvoření ženy (Genesis 2, 18 – 25)**
 - * Stvoření ženy, vztah muže a ženy a jejich vztah k Bohu
 - ** Krátce o metodě písemných součtů
- VIII. Závěr**

Prameny a literatura:

Knihy:

Angel, Mark D. *Slovník židovsko - křesťanského dialogu*. Přel. M.Lyčka. Praha: Oikumene, 1994.

Balabán, Milan. *Hebrejské člověkosloví*. Praha: Herrmann&synové, 1996.

Barton, John; Muddiman, John. *The Oxford Bible Commentary*. Oxford University Press 2001.

Bič, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad 1990.

Bič, Miloš; Pokorný, Petr. *Co nevíš o Bibli*. Praha: Česká biblická společnost, 1997.

Boublík, Vladimír. *Teologická antropologie. Člověk v Kristu Ježíši*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

Heller, Jan. *Biblický slovník sedmi jazyků*. 4.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000.

Heller, Jan. *Člověk - pastýř stvoření*. Praha: Pastorační středisko, 2002.

Hochmann, František. *Na počátku. Biblická odpověď na otázku po začátku*. 2. vyd. Praha: Česká katolická charita, 1989.

Kubíček, Ladislav. *Velké tajemství. Manželství jako umělecké dílo*. 2. vyd. Olomouc: Maticе Cyrilometodějská, 2001.

Láska, J. - upravil dle německého vydání L.C.Busingera. *Život milého Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista a jeho blahoslavené matky Marie*. Olomouc: tisk a náklad F.Slavíka, 1878.

Laffey, A. L. *An Introduction to the Old Testament*. Philadelphia: Fortress Press, 1988.

Luthi, Walter. *Adam. 15 kázání o historii stvoření se vstupními a závěrečnými modlitbami*. Přel. L.Kopecký. Praha: Kalich, 1987.

Pury, Albert de. *Člověk a zvíře - stvoření Boží. Starý Zákon o zvířatech*. Přel. L. a D.Antalíkovi. Praha: Kalich, 1999.

Ratzinger, Joseph. *Bůh a svět. Víra a život v naší době*. Přel. D.Blahutková. Praha: Barrister & Principal, 2003.

Sokol, Jan. *Člověk a svět očima Bible. Pokus o uvedení do biblické antropologie*. Praha: Ježek, 1993.

Tresmontant, C. *Bible a antická tradice. Esej o hebrejském myšlení*. Praha: Vyšehrad, 1998.

Tresmontant, C. *Otázky naší doby. Filosoficko-teologický slovník*. Přel. J.Mlejnek. Brno: Barrister & Principal 2004.

Wolf, H. W. *Antropologie des Alten Testaments*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1980.

Bible. Český ekumenický překlad. Kolektiv autorů. Praha: Česká biblická společnost, 2001.

Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích. Heller, Jan.; Černá, Zlata.; Filipický, Jan.- přel. 2.vyd. Praha: Vyšehrad, 1997.

Mýty staré Mezopotámie. Hruška, B.; Matouš, L.; Prosecký, J.; Součková, J. - přel. Praha: Odeon, 1977.

První kniha Mojžíšova. Genesis. Bič, M.; Heryán, M...et al. - přel. Praha: Kalich, 1991.
The Cambridge Bible Comentary. Cambridge University Press, 1971.

Velký inkvizitor aneb nad textem F.M.Dostojevského. Kolektiv autorů: Solovjov, V. S.; Rozanov, V.V.; Leont'jev K.N...et al. Přel. P.Hroch, L. Zadražil. Olomouc: Refugium 2000.

Články z časopisů a internetu:

Balabán, Milan. *Pojetí ženy a muže v Bibli*. Křesťanská revue - Oikumene, 1999, r. 66, č.3.

Blaha, Josef. *A Bůh viděl, že není dobré člověku samotnému*. Křesťanská revue - Oikumene, 2003, č.4.

Dus, Z. *Creatio continua*. Theologická příloha 1957.

Heryán, L. *Stanou se jedním tělem*. AD - Portál, 2003, č.1.

Nasloucháme úpění stvoření. Memorandum pro Evropskou křesťanskou environmentální síť (ECEN). Přel. K.Šprunk. Universum - Revue ČKA, 2005, r.XV, č.4.

<http://mmh.cz/obec/clanky/muzena.htm/2000/2>

